

Leesvaardigheidsexamens moderne vreemde talen in Europees verband

De relatie tussen de centrale examens leesvaardigheid
en het Europees Referentiekader

José Noijons, Henk Kuijper

juni 2006

Aan deze uitgave hebben meegewerkt:

Erna van Hest
Ton Heuvelmans
Gunter Maris
Tine Plant
Evelyn Reichard
Digna Samson
Norman Verhelst

© Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling Arnhem 2006. Auteursrecht voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling worden openbaar gemaakt en/of verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie/fotografie, scanning, computersoftware of andere elektronische verveelvoudiging of openbaarmaking, microfilm, geluidskopie, film- of videokopie of op welke wijze dan ook.

Inhoud

VOORWOORD	5
1 WAT IS HET EUROPEES REFERENTIEKADER?	7
2 KOPPELINGSPROCEDURE	11
3 FAMILIARISATIE	13
4 INHOUDELIJKE SPECIFICATIE	15
4.1 DE SCHALEN VOOR LEESACTIVITEITEN.....	15
4.2 INHOUDELIJKE EN CONTEXTUELE TEKSTKENMERKEN	16
4.3 DE LINGUIÏSTISCHE EN COGNITIEVE COMPLEXITEIT VAN TEKSTEN IN DE EXAMENS LEESVAARDIGHEID ..	19
4.4 DE LINGUIÏSTISCHE EN COGNITIEVE COMPLEXITEIT VAN OPGAVEN IN DE EXAMENS LEESVAARDIGHEID .	23
4.5 CONCLUSIES	26
5 STANDAARDISATIE	29
5.1 BEPALING GEMIDDELD VEREISTE MINIMUMNIVEAU PER EXAMEN	29
5.2 BEPALING MINIMUMSCORES BIJ ERK-NIVEAUS.....	31
5.3 CONCLUSIES	34
6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	37
6.1 CONCLUSIES.....	37
6.2 AANBEVELINGEN	37
7 LITERATUUR	39
BIJLAGE: VERDELING VAN SCORES EN CESUREN BIJ DE EXAMENS LEESVAARDIGHEID FRANS, DUIJS EN ENGELS	41

Voorwoord

Het Europees Referentiekader (ERK) is de laatste paar jaren uitgegroeid tot een belangrijk raamwerk voor het onderwijs in de moderne vreemde talen (mvt) binnen Europa. In Nederland vormt het de basis voor een aantal innovatieve ontwikkelingen zoals de Taalportfolio's voor het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie.

De opbouw in niveaus en de concrete beschrijving van taalvaardigheden voor de moderne vreemde talen maken dat het ERK ook zeer goed zou kunnen worden gebruikt als referentiekader voor de eindexamenprogramma's en de eindexamens. Vandaar dat SLO en Cito reeds in 2001 op verzoek van het ministerie van OCW een oriënterend vooronderzoek gedaan hebben naar de relatie tussen de Nederlandse examenprogramma's en examens voor Frans, Duits en Engels en het ERK. Daaruit kwam naar voren dat zowel de huidige examenprogramma's als de examens mvt onvoldoende aansluiten op de descriptorren van het ERK.

Als een vervolg op het onderzoek uit 2001 hebben SLO en Cito in opdracht van het Ministerie van OCW in 2005 een uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar de koppeling van de examenprogramma's en de examens mvt aan het ERK. De voorliggende publicatie is een samenvatting van het deelonderzoek dat is uitgevoerd door Cito. Hierin is met name de relatie tussen de examens leesvaardigheid en het ERK onderzocht.

Een koppeling van examenprogramma's en examens aan het ERK sluit aan bij de behoefte:

- (1) om het Nederlandse mvt-onderwijs meer competentiegericht te laten zijn;
- (2) de exameneisen ten aanzien van mvt in Nederland voor docenten en leerlingen transparanter te maken;
- (3) de mvt-prestaties van Nederlandse leerlingen internationaal vergelijkbaar te laten zijn.

Deze publicatie is in de eerste plaats bedoeld voor diegenen die dagelijks met de onderwijspraktijk in de moderne vreemde talen te maken hebben: docenten, schoolleiders en lerarenopleiders. Daarnaast worden er steeds **Tips voor de praktijk** gegeven die docenten op weg kunnen helpen om hun leesvaardigheidsonderwijs te relateren aan het ERK. Het volledige onderzoeksrapport is te krijgen via <http://toetswijzer.kennisnet.nl/html/cef/home.htm>.

Erna van Hest

Hoofd afdeling examens vmbo
Cito

1 Wat is het Europees Referentiekader?

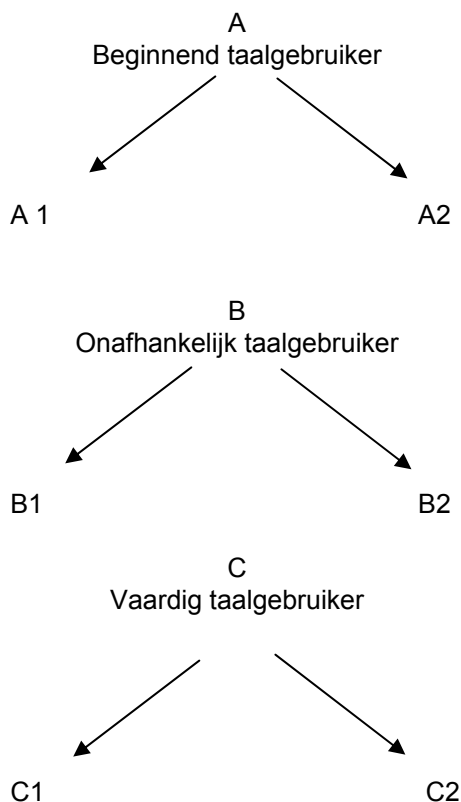
Om goed te kunnen begrijpen wat de relatie tussen de examens en het Europees Referentiekader (ERK) inhoudt, volgt hier een korte inleiding op het ERK zoals die in het koppelingsonderzoek gebruikt is. Voor meer uitgebreide informatie verwijzen wij u naar de Literatuuropgave achter in deze publicatie.

Het ERK betreft het gebruik van de *vreemde* taal van alle soorten leeders, in allerlei omstandigheden en bij alle leeftijdsgroepen. Het ERK is ontwikkeld door de Raad van Europa in het kader van bevordering van het contact tussen de burgers van de lidstaten. Het is dus niet een product van de EU, hoewel er bij allerlei activiteiten van de EU-lidstaten nadrukkelijk gebruik van het ERK gemaakt wordt. Het ERK is in vele talen vertaald. Binnenkort is er ook in een vertaling van delen van het ERK in het Nederlands beschikbaar.

Opzet van het ERK

Niveaus in taalbeheersing

In het ERK worden drie brede niveaus van taalvaardigheid onderscheiden: A, B en C. Elk niveau is onderverdeeld in een lage kant en een hoge kant. Dit geeft de volgende hoofdindeling van taalvaardigheidsniveaus:

Deze niveau-indeling dekt het volledige gebied van het leren beheersen van een vreemde taal. Van het beginniveau: A1, tot en met de volledige beheersing: C2. Bij C2 gaat het om een hoog vaardigheidsniveau dat pas bereikt wordt na een aantal jaren leven en werken in een land waar de vreemde taal gesproken wordt of na een academische opleiding in de vreemde taal.

De gemeenschappelijke referentieniveaus: de globale schalen

Bij alle onderverdelingen die mogelijk en ook vaak wenselijk zijn, is het belangrijk om vast te houden aan gemeenschappelijke referentiepunten, opdat in verschillende landen en in verschillende onderwijssectoren helder blijft wat iemand kan presteren die een vreemde taal beheerst op bijvoorbeeld niveau B1. Daartoe biedt het ERK gemeenschappelijke referentieniveaus. Die worden in het ERK eerst gepresenteerd in een overzicht vanuit de gedachte dat op die manier de systematiek duidelijk te maken is aan niet-specialisten.

Hieronder volgen de globale schalen uit het ERK. De niveaus zijn cumulatief, dat wil zeggen dat beheersing op een bepaald niveau inhoudt dat alles wat beschreven is op de onderliggende niveaus ook beheerst wordt.

Figuur 1-1 *Globale schalen ERK*

Basisgebruiker	
A1	Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen gericht op de bevrediging van concrete behoeften begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens zoals waar hij/zij woont, mensen die hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.
A2	Kan zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband hebben met zaken van direct belang (bijvoorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). Kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van diverse behoeften beschrijven.
Onafhankelijk gebruiker	
B1	Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. Kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens het reizen in gebieden waar de betreffende taal wordt gesproken. Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.
B2	Kan de hoofdgedachte van een ingewikkelde tekst begrijpen, zowel over concrete als over abstracte onderwerpen, met inbegrip van technische besprekingen in het eigen vakgebied. Kan zo vloeiend en spontaan reageren dat een normale uitwisseling met moedertaalsprekers mogelijk is zonder dat dit voor een van de partijen inspanning met zich meebrengt. Kan duidelijke, gedetailleerde tekst produceren over een breed scala van onderwerpen; kan een standpunt over een actuele kwestie uiteenzetten en daarbij ingaan op de voor- en nadelen van diverse opties.
Vaardig gebruiker	
C1	Kan een uitgebreid scala van veeleisende, lange teksten begrijpen en de impliciete betekenis herkennen. Kan zichzelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder daarvoor aantoonbaar naar uitdrukkingen te moeten zoeken. Kan flexibel en effectief met taal omgaan ten behoeve van sociale, academische en beroepsmatige doeleinden. Kan een duidelijke, goed gestructureerde en gedetailleerde tekst over complexe onderwerpen produceren en daarbij gebruikmaken van organisatorische structuren en verbindingswoorden.
C2	Kan vrijwel alles wat hij hoort of leest gemakkelijk begrijpen. Kan informatie die afkomstig is van verschillende gesproken en geschreven bronnen samenvatten, argumenten reconstrueren en hiervan samenhangend verslag doen. Kan zichzelf spontaan, vloeiend en precies uitdrukken en kan hierbij fijne nuances in betekenis, zelfs in complexere situaties onderscheiden.

© Council of Europe

Schema voor zelfevaluatie

Met de globale schalen als vertrekpunt kan men zelf een eerste indruk vormen van het niveau van taalvaardigheid dat nodig zal zijn om bepaalde taken in de vreemde taal te kunnen uitvoeren. Een overzicht van beknopte beschrijvingen per vaardigheid per niveau vinden we in het schema voor zelfevaluatie, figuur 1-2.

Figuur 1-2 *Schema voor zelfevaluatie*

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Luisteren	Ik kan vertrouwde woorden en basiszinnen begrijpen die mezelf, mijn familie en directe concrete omgeving betreffen, wanneer de mensen langzaam en duidelijk spreken.	Ik kan zinnen en de meest frequente woorden begrijpen die betrekking hebben op gebieden die van direct persoonlijk belang zijn (bijvoorbeeld basisinformatie over mezelf en mijn familie, winkelen, plaatselijke omgeving, werk). Ik kan de belangrijkste punten in korte, duidelijke eenvoudige boodschappen en aankondigingen volgen.	Ik kan de hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaarddialect wordt gesproken over vertrouwde zaken die ik regelmatig tegenkom op mijn werk, school, vrije tijd enz. Ik kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk of beroepsmatig belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk gesproken wordt.	Ik kan een langer betoog en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Ik kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Ik kan het grootste deel van films in standaarddialect begrijpen.	Ik kan een langer betoog begrijpen, zelfs wanneer dit niet duidelijk gestructureerd is en wanneer relaties slechts impliciet zijn en niet expliciet worden aangegeven. Ik kan zonder al te veel inspanning tv-programma's en films begrijpen.	Ik kan moeiteloos gesproken taal begrijpen, in welke vorm dan ook, hetzij in direct contact, hetzij via radio of tv, zelfs wanneer in een snel moedertaaltempo gesproken wordt als ik tenminste enige tijd heb om vertrouwd te raken met het accent.
Lezen	Ik kan vertrouwde namen, woorden en zeer eenvoudige zinnen begrijpen, bijvoorbeeld in mededelingen, op posters en in catalogi.	Ik kan zeer korte eenvoudige teksten lezen. Ik kan specifieke voorspelbare informatie vinden in eenvoudige, alledaagse teksten zoals advertenties, folders, menu's en dienstregelingen en ik kan korte, eenvoudige, persoonlijke brieven begrijpen.	Ik kan teksten begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit hoogfrequente, alledaagse of aan mijn werk gerelateerde taal. Ik kan de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen in persoonlijke brieven begrijpen.	Ik kan artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, waarbij de schrijvers een bepaalde houding of standpunt innemen. Ik kan eigentijds literair proza begrijpen	Ik kan lange en complexe feitelijke en literaire teksten begrijpen, en het gebruik van verschillende stijlen waarderen. Ik kan gespecialiseerde artikelen en lange technische instructies begrijpen, zelfs wanneer deze geen betrekking hebben op mijn terrein.	Ik kan moeiteloos vrijwel alle vormen van de geschreven taal lezen, inclusief abstracte, structureel of linguïstisch complexe teksten, zoals handleidingen, specialistische artikelen en literaire werken.

2 Koppelingsprocedure

Het was tot voor kort zo dat (inter)nationale toetsinstituten ieder op hun eigen wijze relaties legden tussen het ERK en hun toetsen. Als gevolg hiervan was de onderlinge vergelijkbaarheid van de onderzoeken problematisch. De Raad van Europa heeft daarom een aantal procedures ontwikkeld waarmee men bewijzen kan aanvoeren voor de relaties van een examen met het ERK.

In het door Cito uitgevoerde koppelingsonderzoek zijn de volgende fases uit de procedure van de Raad van Europa doorlopen:

- *Familiarisatie*: iedereen die betrokken werd bij de koppelingsprocedure, diende een gedetailleerde kennis te krijgen van het doel, de opzet en de niveaus van het ERK;
- *Specificatie*: we zijn nagegaan in hoeverre de te onderzoeken examenprogramma's en de centrale examens leesvaardigheid de descriptoren van het ERK dekken;
- *Standaardisatie*: we hebben deskundigen - talendocenten, docentopleiders, vertegenwoordigers uit politiek en bedrijfsleven - gevraagd om aan een selectie van examenopgaven ERK-niveaus toe te wijzen. Op basis daarvan kon worden bepaald welke score een kandidaat bij een bepaald examen zou moeten behalen om te kunnen zeggen dat hij/zij een bij dat examen relevant ERK-niveau beheerst;
- *Empirische validatie*: het vergelijken van de gegevens die we in de standaardisatieprocedure hebben verzameld met gegevens uit de onderwijspraktijk in Nederland en daarbuiten. Dit onderzoek vindt in 2006 plaats en komt verder in deze publicatie niet aan de orde.

In het hiernavolgende schema geven wij aan wat de onderlinge relatie is tussen de verschillende fases. Het idee is dat iedere stap in het koppelingsproces de claim versterkt dat een examen is gekoppeld aan het ERK.

Figuur 2-1 *Vergaren van evidentie voor koppeling van toetsen en examens aan het ERK*

Specificatie van de inhoud van examens	Standaardisatie van oordelen	Empirische validatie door middel van data-analyse van toetsresultaten
↓	↓	↓
Claim op koppeling aan ERK op basis van specificatie	Versterkte claim op koppeling aan ERK op basis van specificatie EN standaardisatie	Bevestiging van claim op koppeling aan ERK op basis van empirische validatie

3 Familiarisatie

De eerste fase in het koppelingsproces is die van de familiarisatie. Het is van groot belang is dat iedere betrokkene bij het koppelingsproces zich vertrouwd maakt met het ERK. Alle medewerkers aan het project hebben een academische graad in een of meer van de betrokken vreemde talen en een eerste inventarisatie wees uit dat iedere medewerker in tenminste één vreemde taal functioneerde op minimaal B2-niveau.

Het familiarisatieproces werd uitgevoerd in vijf stappen:

1. Familiarisatie met de algemene en specifieke doelen en de functies van het ERK;
2. Discussie naar aanleiding van de vragen die aan het einde van ieder hoofdstuk in het ERK worden gesteld over de relevantie van het betreffende hoofdstuk voor de werksituatie van de gebruiker van het ERK;
3. Discussie over de globale descriptoren in het ERK en de niveaus die daarbij horen;
4. Het schatten van het eigen vaardigheidsniveau van de medewerkers in twee talen, met behulp van het schema voor zelfevaluatie (zie hoofdstuk 1);
5. Het sorteren van meer specifieke descriptoren behorende bij de vaardigheid lezen, de vaardigheid die getoetst wordt in de centrale eindexamens.

Uit de discussies bleek dat de betrokken medewerkers het in grote mate eens waren over de ERK-niveaus die in de verschillende onderwijstypen behaald worden. Hier moet met nadruk worden gewezen op het feit dat deze inschattingen niet waren gebaseerd op enig bewijs. Het niveau dat bij Frans wordt bereikt, achtte men lager dan bij Duits, dat weer lager wordt ingeschat dan bij Engels. Men was van mening dat lezen de vaardigheid is waarbij de leerlingen het hoogste niveau bereiken. Nogmaals: dit is de indruk die de medewerkers hadden, hun oordeel was niet met onderzoek onderbouwd. Echter, voor de voortgang van het project was het van belang dat men van een gezamenlijk standpunt uitging.

Tips voor de praktijk

- In de loop van het jaar 2006 komt een Nederlandse vertaling beschikbaar van de belangrijkste gedeelten van het ERK. Indien u zich voor de problematiek van het ERK interesseert, kunt u goed met de lezing van deze vertaling beginnen. Mocht u geïnteresseerd zijn in de volledige uitgave van het ERK in een van de talen Frans, Duits en Engels (overigens ook in veel andere Europese talen is het ERK vertaald) dan kunt u die uitgaven via de website van de Raad van Europa verkrijgen (www.coe.int);
- Als u in het ERK geïnteresseerd bent en met het ERK wilt gaan werken, zou u na lezing van het ERK, in sectieverband met elkaar kunnen bespreken welk ERK-niveau u in uw lessen aan de verschillende niveaugroepen feitelijk nastreeft en welk ERK-niveau u *denkt* dat uw leerlingen feitelijk behalen. Niet alleen bij het leesvaardigheidsonderwijs (waar deze publicatie betrekking op heeft) maar ook bij de andere vaardigheden;
- Vervolgens zou het goed zijn als u uw inschattingen zou relateren aan de resultaten van het onderzoek en aan de nieuwe examenprogramma's en handreikingen die voor de moderne vreemde talen zijn ontwikkeld. In die publicaties wordt namelijk ook een relatie gelegd met het ERK.

4 Inhoudelijke specificatie

De tweede fase in het koppelingproces is de specificatiefase. In deze fase zijn de examens inhoudelijk beschreven aan de hand van aan het ERK ontleende criteria. Op grond van het ERK zijn de leesvaardigheidsexamens van 2003 en 2004 aan de hand van de volgende drie aspecten beschreven:

- leesactiviteiten
- tekstkenmerken
 - inhoudelijke en contextuele dimensies
 - linguïstische en cognitieve complexiteit van de teksten
- opgavenkenmerken
 - vraagtypen
 - taakdimensies
 - expliciteitsdimensie
 - inhoudsdimensie

In de volgende paragrafen worden met name voorbeelden geven bij Duits en Engels, omdat om technische redenen niet altijd Franse voorbeelden voorhanden waren. In het algemeen geldt dat onderstaande voor alle drie de talen geldt. Waar dit niet zo is, wordt dit aangegeven.

4.1 De schalen voor leesactiviteiten

Een essentieel onderdeel van de niveaubeschrijvingen in het ERK voor lezen zijn de illustratieve schalen voor taalactiviteiten. Elke schaal bestaat uit beschrijvingen van leesactiviteiten voor de 6 niveaus A1 tot C2. Het ERK bevat naast een schaal voor algemene leesvaardigheid vier schalen voor communicatieve leesactiviteiten:

- Correspondentie lezen
- Oriënterend lezen
- Lezen om informatie op te doen
- Instructies lezen

Van niveaus A1 tot C2 wordt in het ERK een steeds hoger leesvaardigheidsniveau beschreven in de vorm van beheersingsuitspraken. Het ERK bevat in totaal zo'n 40 beheersingsuitspraken voor lezen, verdeeld over de illustratieve schalen. Enkele voorbeelden van deze beheersingsuitspraken staan in onderstaande tabel (geciteerd uit *Taalprofielen* – zie de Literatuuropgave).

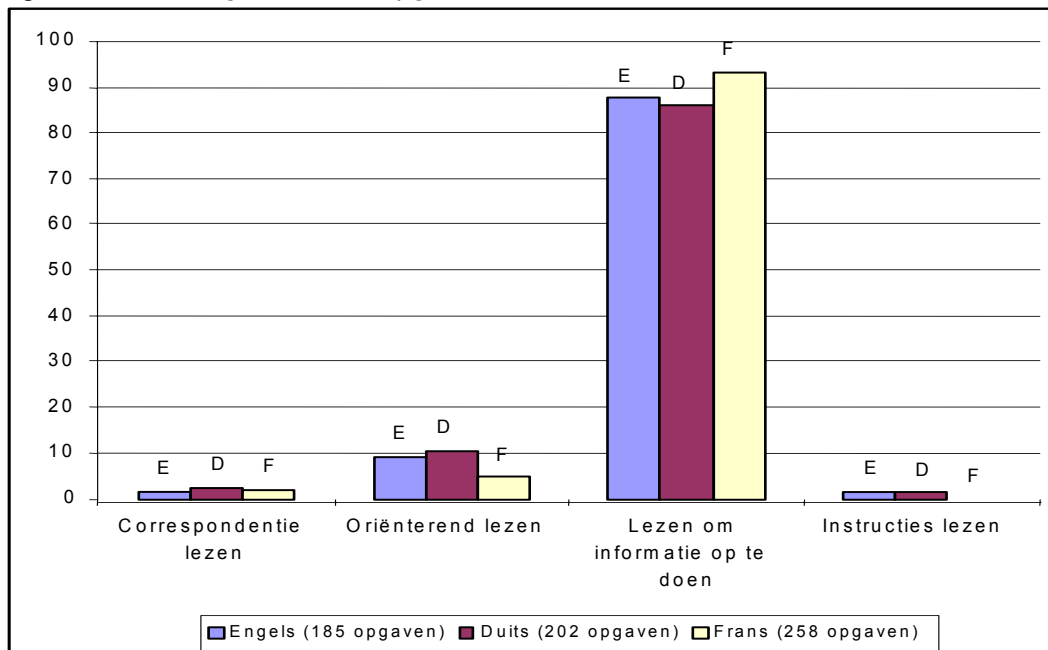
Tabel 4.1 Voorbeelden van beheersingsuitspraken in het ERK

Kan een korte, eenvoudige brief, e-mail of fax begrijpen	Correspondentie lezen niveau A2
Kan duidelijk geschreven, ondubbelzinnige instructies begrijpen	Instructies lezen niveau B1
Kan lange en complexe teksten tot in detail begrijpen, mits moeilijke passages herlezen kunnen worden.	Lezen om informatie op te doen C1

Van elke leesopgave uit de leesexamens Engels, Duits en Frans is beschreven bij welk van de vier hierboven genoemde schalen deze het beste kan worden ingedeeld.

Figuur 4-1 laat zien hoe de opgaven Engels, Duits en Frans over de vier schalen zijn verdeeld.

Figuur 4.1 *Verdeling van de leesopgaven over de vier illustratieve leesscalen van het ERK*

De meeste examenopgaven hebben betrekking op de descriptor *lezen om informatie op te doen*. Bij alle centrale examens leesvaardigheid ligt het zwaartepunt bij deze leesactiviteit. Dit is bij ongeveer 85% van de opgaven het geval.

Ongeveer 2% van de opgaven heeft betrekking op *correspondentie lezen*. Op lagere niveaus ging het hierbij om korte e-mails en eenvoudige (ingezonden) brieven. Op de hogere niveaus betrof het ingezonden brieven waarin een standpunt en argumenten verwoord worden. Tussen de 5% en 10% van de opgaven heeft betrekking op *oriënterend lezen*. Alleen in de vmbo-examens komen opgaven voor die betrekking hebben op *instructies lezen*.

We kunnen constateren dat er een zekere disbalans (volgens het ERK) bestaat wat de verdeling van leesactiviteiten in de examens betreft. Dit heeft onder andere te maken met de opzet van het oude examenprogramma (het examenprogramma was tot nu toe niet aan het ERK gelieerd).

Tips voor de praktijk

- U zou bij het verzamelen van (eigen) leesopdrachten steeds kunnen aangeven welke leesactiviteiten in termen van het ERK worden bevraagd;
- U kunt er daarbij op toezien dat een evenwichtige verdeling van voor het niveau relevante taken aan leerlingen wordt voorgelegd. Weliswaar overheerst thans nog in het examen het lezen *om informatie op te doen*, maar volgens het vernieuwde examenprogramma zullen de andere leesactiviteiten wat meer aan bod moeten komen.

4.2 Inhoudelijke en contextuele tekstkenmerken

De beschrijving van de examens aan de hand van de illustratieve schalen van taalactiviteiten en de ERK-beheersingsuitspraken geven een eerste overzicht van de mate waarin de in het ERK genoemde

leesactiviteiten in de examens vertegenwoordigd zijn. Het ERK noemt daarnaast ook inhoudelijke en contextuele kenmerken waarmee teksten beschreven kunnen worden:

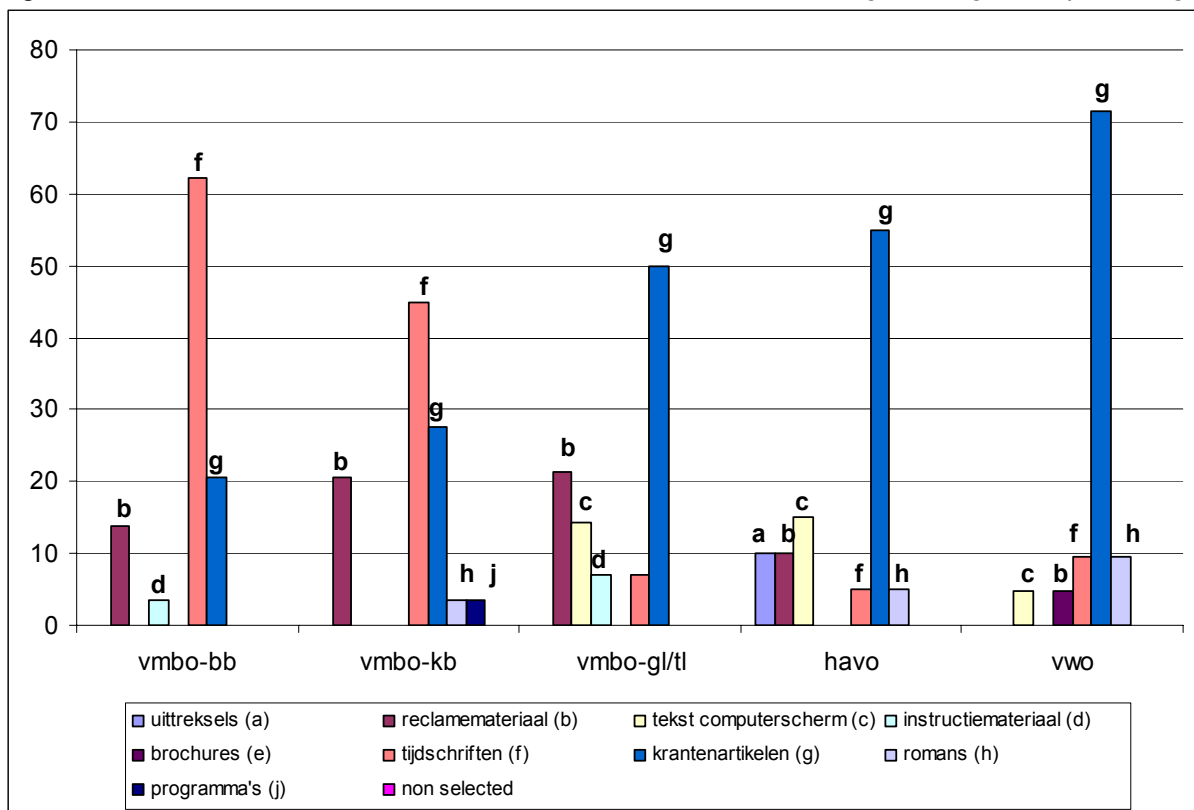
- **Tekstbron:** beschrijft de bron waar de teksten vandaan komen. Het ERK noemt er ongeveer 40, zoals uittreksels, brochures, kranten, tijdschriften etc;
- **Tekstsoort:** beschrijft de tekstsoort. Die kan zijn: beschrijvend, verhalend, beschouwend, betogend en instructief;
- **Communicatiethema's:** het ERK noemt 14 communicatiethema's. Enkele voorbeelden zijn: dagelijks leven, vrije tijd, gezondheid en lichaamsverzorging, eten en drinken, het weer;
- **Domein:** het ERK onderscheidt 4 domeinen. Deze zijn: persoonlijk, openbaar, werk en onderwijs.

Deze tekstkenmerken kunnen gebruikt worden om de variatie van teksten en onderwerpen in examens te beschrijven en te reguleren, afhankelijk van het doel en de functie van de examens.

Tekstbron

Van alle examenteksten in de onderzochte examens is de tekstbron aangegeven. Figuur 4-2 geeft weer welke tekstbronnen ten grondslag liggen aan de teksten voor de centrale examens leesvaardigheid Engels. De nadruk ligt op actuele teksten uit kranten en tijdschriften. Voor Duits en Frans is het beeld vergelijkbaar.

Figuur 4-2 *Tekstbron van de teksten in de centrale examens leesvaardigheid Engels als percentage*

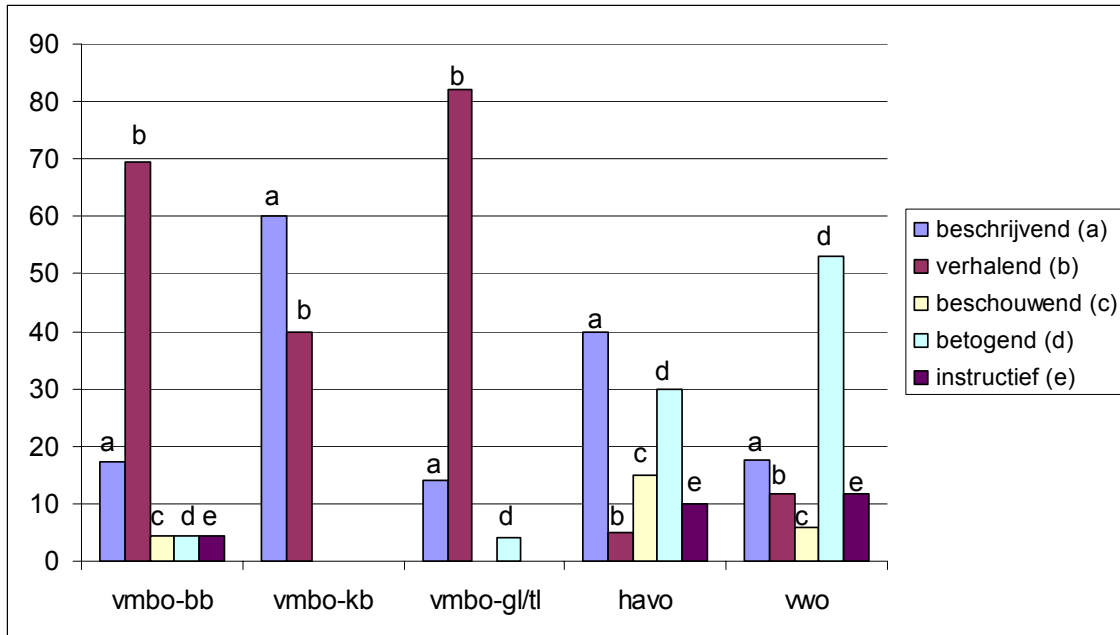

Tekstsoort

In het ERK treffen we vanaf de lagere naar hogere niveaus een verschuiving aan van meer feitelijke naar meer beschouwende en argumentatieve tekstsoorten. De examenteksten zijn ingedeeld naar tekstsoort om na te gaan of deze tendens zich ook in de centrale examens leesvaardigheid voordoet.

Figuur 4-3 geeft het resultaat van deze indeling weer voor de examenteksten Duits.

Figuur 4-3 *Tekstsoorten per schoolsoort centrale examens leesvaardigheid Duits in percentages*

De examens Duits vmbo worden vooral gekenmerkt door de meer feitelijke tekstsoorten, in het havo en met name het vwo wordt het aandeel van de beschouwend en betogende teksten groter. Hetzelfde beeld komt naar voren bij Engels en Frans. Dit is in lijn met het ERK.

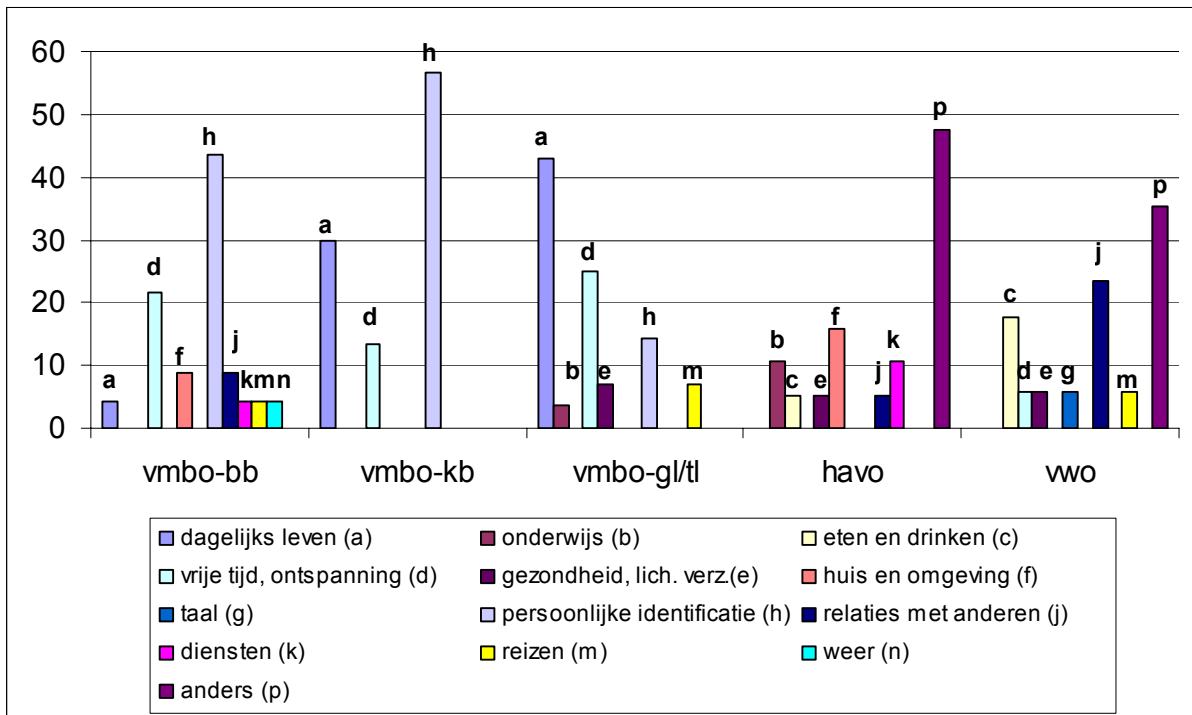
Communicatiethema's

Het ERK bevat de volgende lijst van communicatiethema's:

1 Persoonlijke identificatie	6 Relaties met anderen	11 Diensten
2 Huiselijke en directe omgeving	7 Gezondheid en lichaamsverzorging	12 Plaatsen
3 Dagelijks leven	8 Onderwijs en opleiding	13 Taal
4 Vrije tijd en ontspanning	9 Winkelen	14 Weer
5 Reizen	10 Eten en drinken	

Welke van deze communicatiethema's in de examens voorkomen, kunt u zien in figuur 4-4.

Figuur 4-4 *Communicatiethema's in de centrale examens leesvaardigheid Duits per schoolsoort in percentages*

In de centrale examens Duits komen vrijwel alle communicatiethema's uit het ERK voor, zij het dat niet in elk examen alle thema's vertegenwoordigd zijn. Dit beeld geldt ook voor Engels en Frans.

Domeinen

Uit de indeling van de teksten in domeinen blijkt dat het overgrote deel van de examens betrekking heeft op het persoonlijke domein en in mindere mate op het publieke domein.

Tips voor de praktijk

- Het ERK geeft een aantal inhoudelijke en contextuele kenmerken waarmee teksten beschreven kunnen worden. Deze kunnen van nut zijn bij het zoeken naar geschikte teksten die u aan uw leerlingen wilt voorleggen;
- Men onderscheidt daarbij vier kenmerken: tekstbron, tekstsoort, thema en domein. U zou bij het verzamelen van (eigen) tekstmateriaal steeds kunnen aangeven om welk soort materiaal het gaat;
- U kunt er daarbij op toezien dat een evenwichtige verdeling van voor het niveau relevante teksten aan leerlingen wordt voorgelegd;
- U dient daarbij te bedenken dat de moeilijkheid van een opgave niet alleen wordt bepaald door de tekst. Bij een ingewikkelde tekst kunnen heel eenvoudige vragen worden gesteld (wat natuurlijk niet echt de bedoeling is). Er dient een goede balans te zijn tussen de moeilijkheid van de tekst en de vragen die bij de tekst worden gesteld.

4.3 De linguïstische en cognitieve complexiteit van teksten in de examens leesvaardigheid

De oplopende niveaus in het ERK vertegenwoordigen een steeds grotere mate van taalvaardigheid. Taalleerders kunnen, naarmate hun niveau stijgt, met steeds meer tekstsoorten in steeds meer

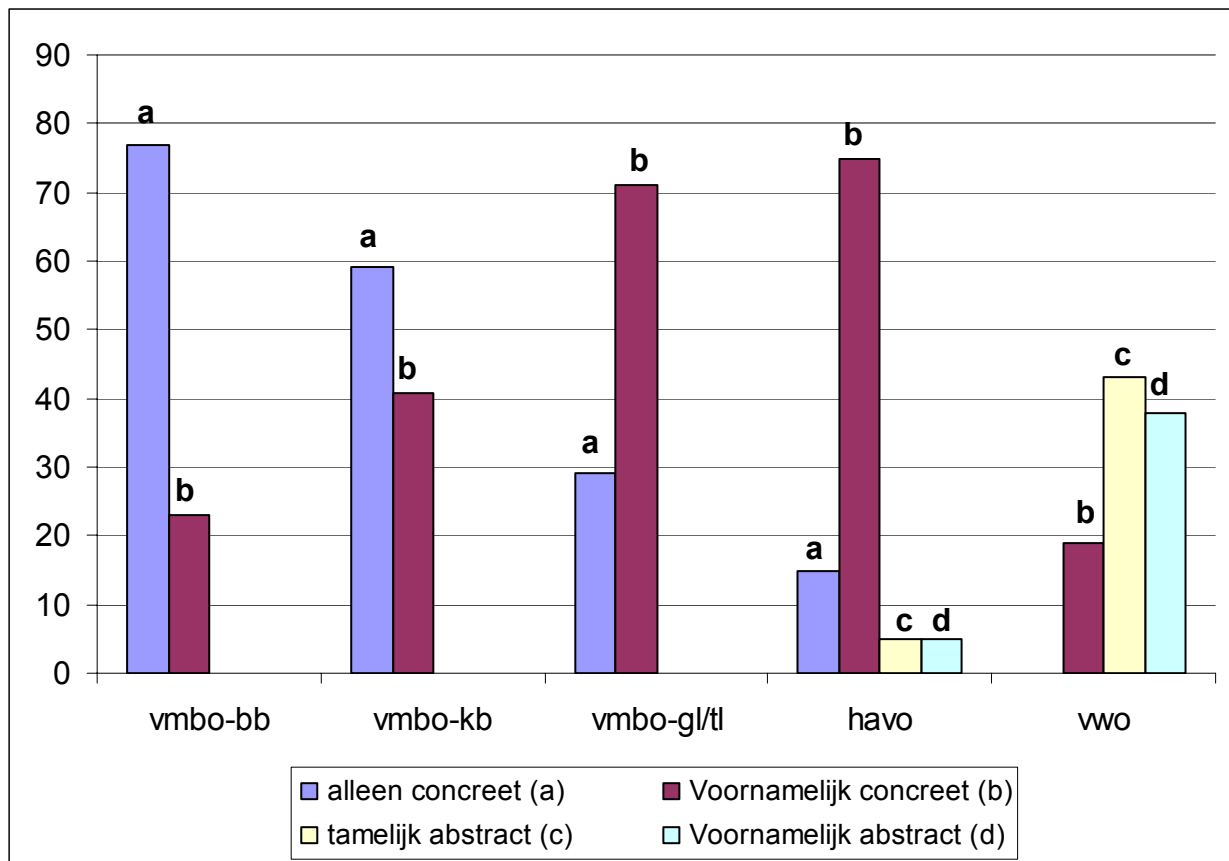
domeinen en situaties omgaan. Tevens groeit hun vaardigheid om met toenemende precisie met linguïstisch en cognitief steeds moeilijker teksten uit de voeten te kunnen. Dit laatste aspect van de taalvaardigheid wordt met name beschreven in de ERK-schalen voor communicatieve competenties. De vraag is in hoeverre de examens leesvaardigheid vanaf vmbo tot vwo conform de beschrijvingen in het ERK teksten en opgaven bevatten die oplopen in moeilijkheidsgraad. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de teksten geanalyseerd aan de hand van de volgende karakteristieken:

- mate van abstractie
- woordenschat
- grammaticale complexiteit
- tekstlengte

Mate van abstractie

Uit de omschrijvingen van de ERK-niveaus kan men opmaken dat de mate van abstractie van leesteksten toeneemt van niveau A1 tot niveau C2. Willen de examens deze opbouw in het ERK reflecteren, dan moet deze toename van abstractie in de examens terugkomen. Figuur 4-5 geeft een indicatie van de mate van abstractie van de teksten in de centrale examens leesvaardigheid Engels.

Figuur 4-5 *Mate van abstractie van de examenteksten Engels in percentages*

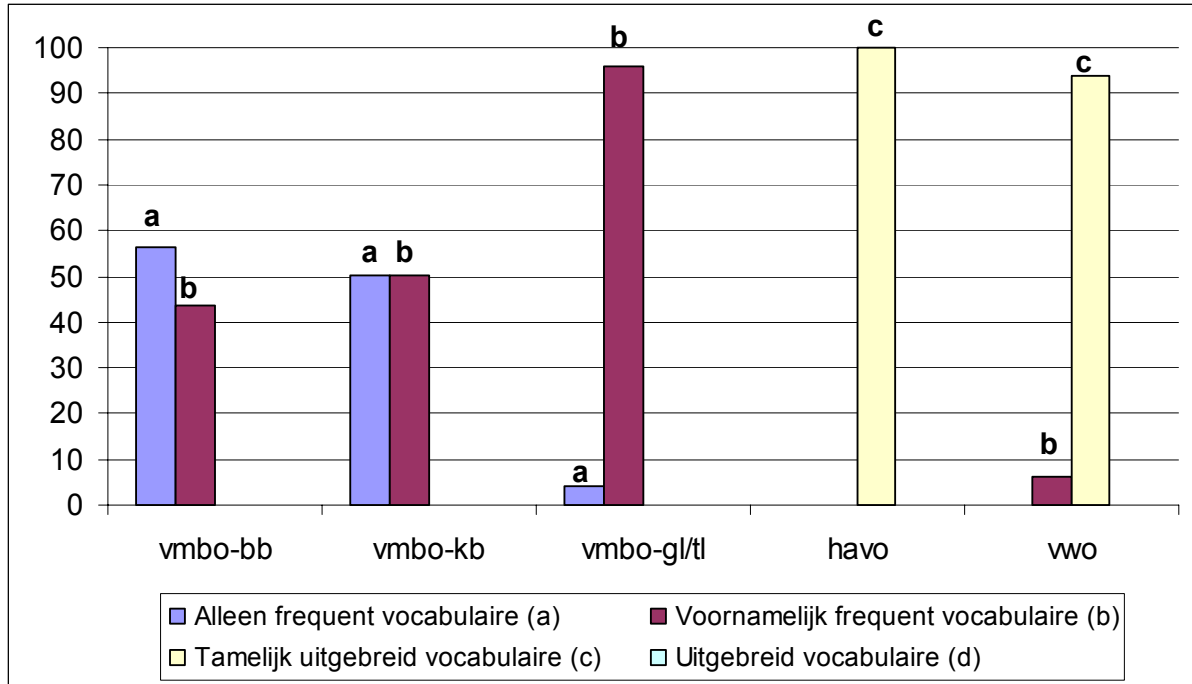

Het percentage teksten met een concrete inhoud neemt van vmbo tot vwo inderdaad af, terwijl er een toename is van teksten met een meer abstractere inhoud. De abstractie van de examenteksten neemt toe van vmbo naar vwo. Deze tendens is ook terug te vinden in de examens Duits en Frans.

Woordenschat

Volgens het ERK krijgen leesteksten, naarmate het ERK-niveau hoger wordt, een steeds uitgebreider vocabulaire. Figuur 4-6 geeft deze tendens voor de leesexamens Duits weer.

Figuur 4-6 Woordenschat van de examenteksten Duits in percentages Kopje koppelen aan figuur

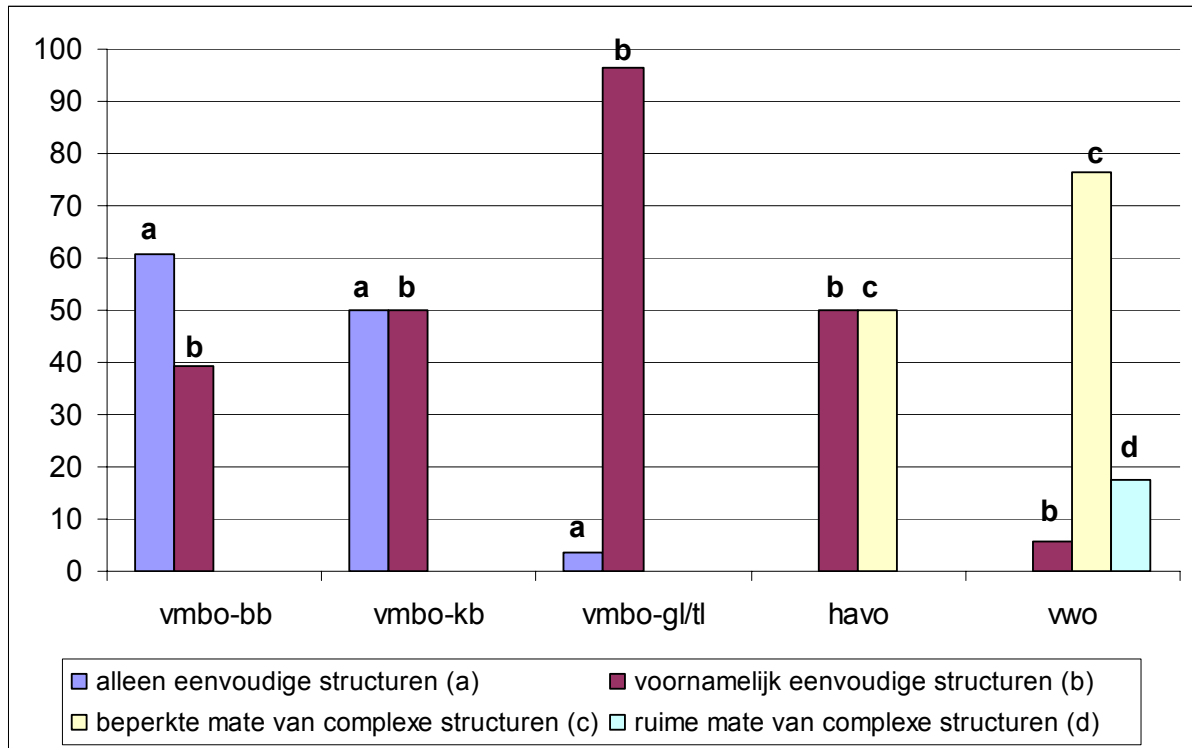

De examens weerspiegelen het ERK. De examenteksten bevatten vanaf vmbo tot vwo een steeds uitgebreidere woordenschat. Vmbo-examens bevatten vooral frequente woorden, terwijl de woordenschat in havo en vwo examens tamelijk uitgebreid tot uitgebreid is. Ook bij de examens Engels en Frans vinden we deze ontwikkeling terug.

Grammaticale complexiteit

Het ERK veronderstelt een toename van de grammaticale complexiteit van de leesteksten naarmate het ERK-niveau hoger wordt. Figuur 4-7 geeft de grammaticale complexiteit van de leesteksten in de centrale examens leesvaardigheid Duits weer.

Figuur 4-7 Grammaticale complexiteit van de examenteksten Duits in percentages

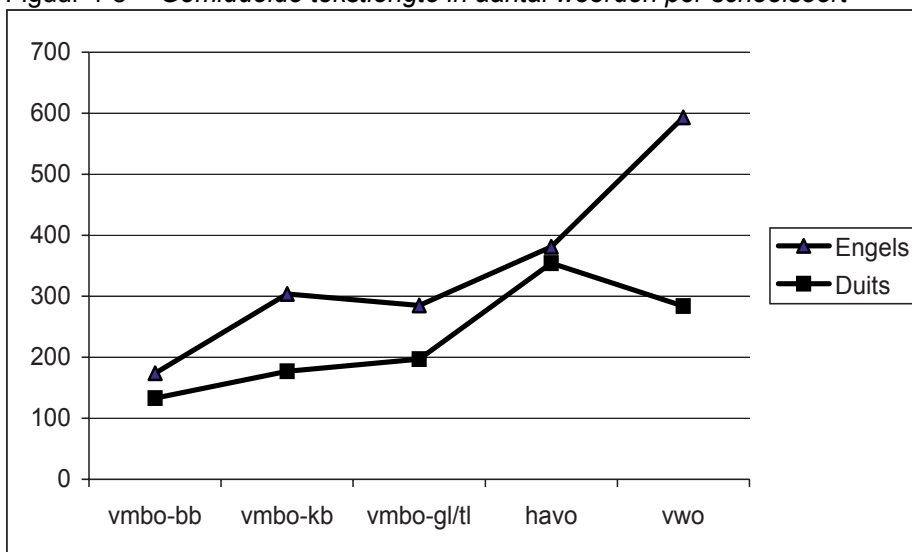

De examenteksten bevatten vanaf vmbo tot vwo steeds meer complexe grammaticale structuren. Vmbo-examens bevatten vooral eenvoudige grammaticale structuren, de vwo-teksten meer complexe structuren, terwijl de havo-teksten een tussenpositie innemen. Deze tendens geldt ook voor de examens leesvaardigheid Engels.

Tekstlengte

Een andere dimensie in het ERK die samenhangt met een toenemende leesvaardigheid, is de lengte van teksten die men moet kunnen begrijpen. Figuur 4-8 geeft de tekstlengte van de examenteksten Duits en Engels weer.

Figuur 4-8 Gemiddelde tekstlengte in aantal woorden per schoolsoort

De examenteksten in de examens leesvaardigheid worden van vmbo tot vwo langer. Opvallend is dat bij Duits de vwo-examens gemiddeld iets kortere teksten bevatten dan de havo-examens. Overigens

moet er op gewezen worden dat er een grens is aan de lengte van examenteksten. Het is bijvoorbeeld onmogelijk het lezen van hele rapporten in het examen te toetsen.

Tips voor de praktijk

- Het ERK geeft een lijst van factoren die de complexiteit van teksten mede bepalen. In het algemeen zijn dit geen factoren die de tekstkeuze erg zullen beïnvloeden. Maar het kan toch nuttig zijn op deze kenmerken te letten en leerlingen aan te moedigen eens een woordenboek of een grammatica te raadplegen. Maar daarvoor moeten zij dan wel op dit punt uitdagende teksten krijgen voorgelegd.

4.4 De linguïstische en cognitieve complexiteit van opgaven in de examens leesvaardigheid

Tot nu toe is er verslag gedaan van de kenmerken van de teksten in de examens. Examenkandidaten maken opgaven bij deze teksten. De combinatie van tekst en opgaven bepaalt de moeilijkheid van de leestaak. Vergelijk bijvoorbeeld deze beheersingsuitspraak op niveau A1: *Kan zich **een idee** vormen van de inhoud van een **korte tekst**, in het bijzonder als die **visueel ondersteund** is met de beheersingsuitspraak op niveau C1: *Kan **lange en complexe teksten** tot in **detail** begrijpen, mits **moeilijke passages herlezen** kunnen worden.* Het moge duidelijk zijn dat ook de taken die lezers bij een tekst moeten uitvoeren volgens het ERK oplopen in complexiteit. Het is daarom noodzakelijk dat behalve de teksten ook de examenopgaven of taken worden beschreven. Dit gebeurt in deze paragraaf.*

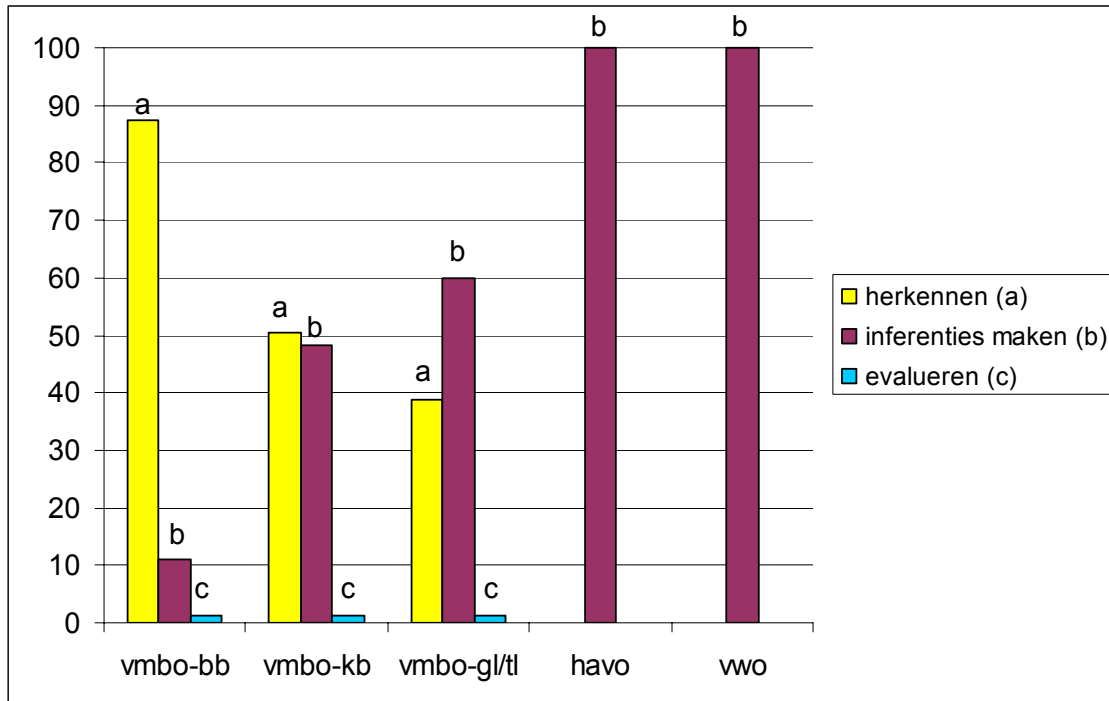
We gaan hierbij in op de volgende aspecten van de leesopgaven:

- het taakaspect
- het informatieaspect
- het inhoudsaspect

Het taakaspect

Uit de leesscalen in het ERK valt op te maken dat op de hogere ERK-niveaus de leesopgaven meer gericht zijn op het maken van inferenties, het trekken van conclusies, en het geven van oordelen, het maken van evaluaties. Op de lagere niveaus wordt vaker een beroep gedaan op directe herkenning van informatie. Figuur 4-9 geeft een overzicht van dit taakaspect in de examenopgaven Duits.

Figuur 4-9 *Taakaspecten van de leesopgaven Duits per schoolsoort in percentages*

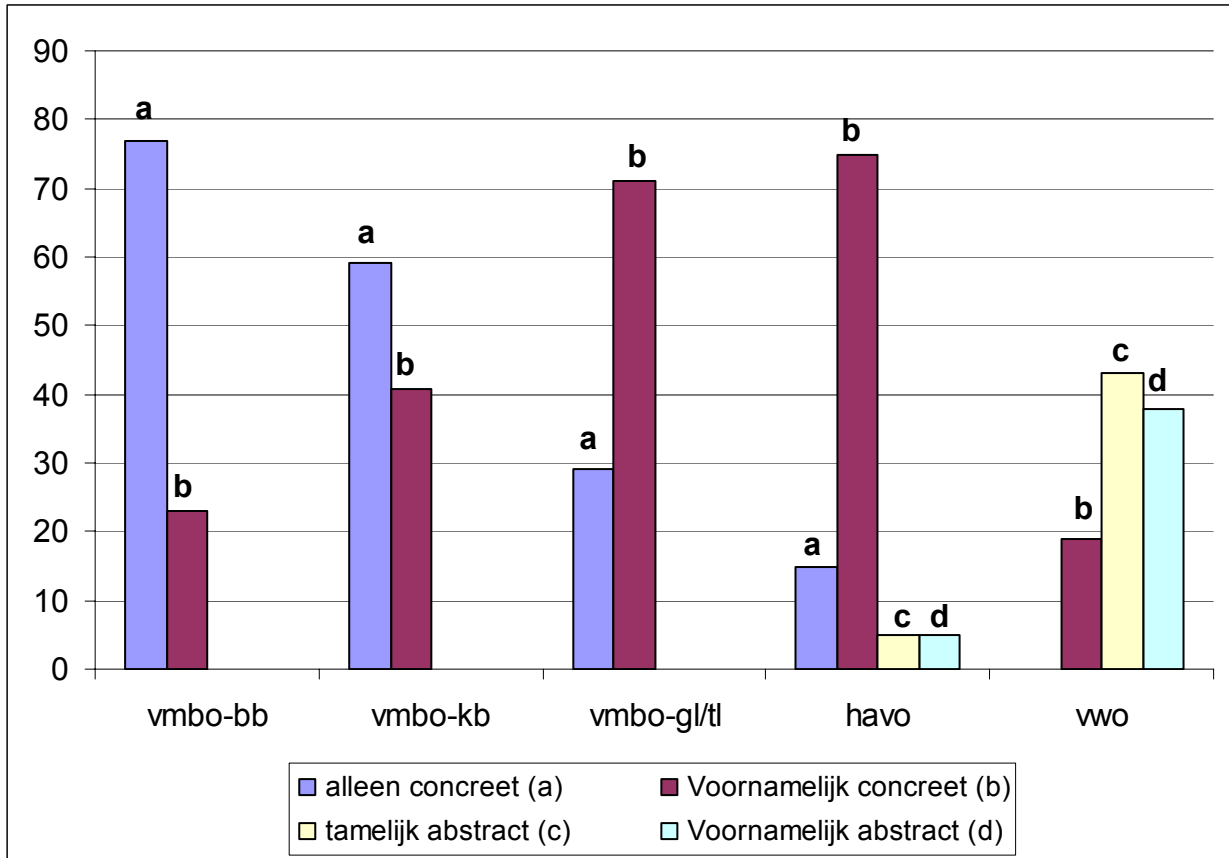

Bovengenoemde tendens in het ERK is bij Duits duidelijk in de examens terug te vinden. Bij de vmbo-examens is meer sprake van herkenning, terwijl de opgaven in de havo- en vwo-examens een beroep doen op het maken van inferenties. Bij Engels bleek het patroon wat diffuser.

Het informatieaspect

Naarmate het ERK-niveau hoger wordt moeten lezers ook meer in staat zijn 'tussen de regels door te lezen'. Met andere woorden de informatie waarnaar in een leesopgave gevraagd wordt, hoeft niet meer altijd expliciet in de tekst te staan. Figuur 4-10 geeft weer in hoeverre de leesopgaven in de examens Engels betrekking hebben op expliciete of impliciete informatie.

Figuur 4-10 Aard van de informatie waar opgaven Engels betrekking op hebben in percentages

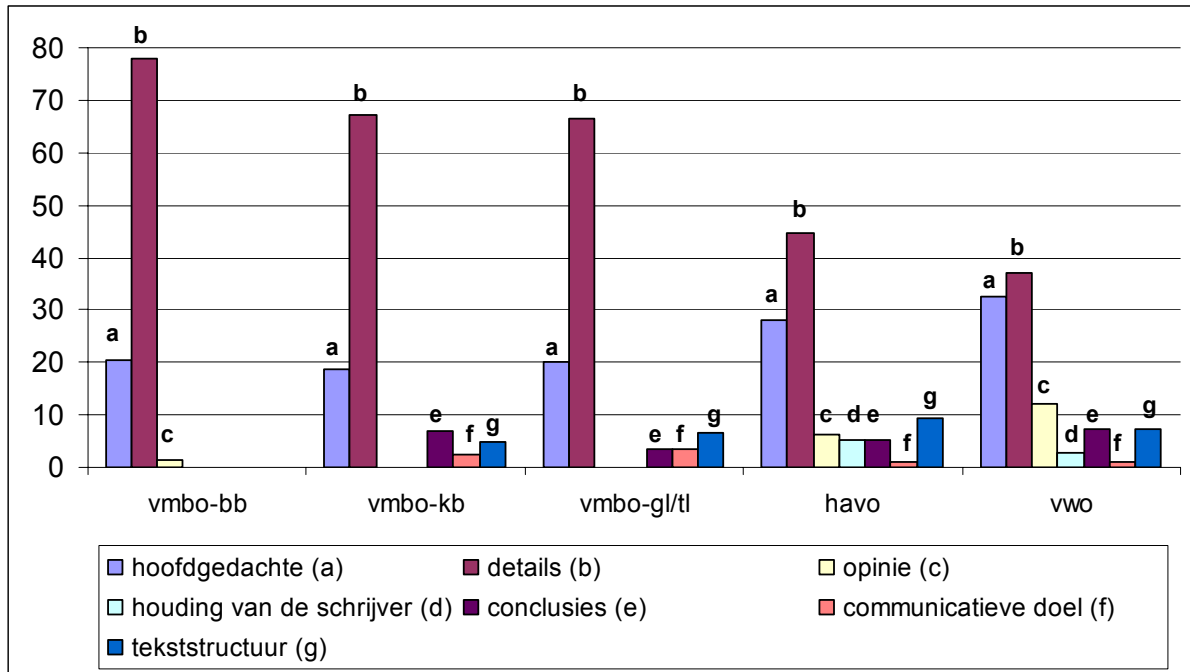

De leesvaardigheidsexamens Engels doen (behalve in het vmbo-bb) zowel beroep op het omgaan met impliciete als expliciete informatie. Voor alle examens Duits geldt daarentegen dat de informatie vooral of uitsluitend expliciet in de tekst te vinden is.

Inhoudsaspect

De inhoud waarop leesopgaven betrekking hebben wordt in het ERK voor de diverse niveaus beschreven. De enige duidelijke doch impliciete veronderstelling van het ERK is dat naarmate het niveau hoger wordt, de variëteit van wat iemand uit een tekst moet begrijpen groter wordt en dat de teksten linguïstisch en cognitief complexer worden. Figuur 4-11 geeft een beschrijving van de inhoud van de leesoperaties van de opgaven Duits voor de diverse schooltypen.

Figuur 4-11 *Inhoud van de leesoperaties waar opgaven Duits betrekking op hebben in percentages*

De examens Duits (en dit geldt ook voor Frans en Engels) vertonen een toename van de diversiteit van de betrokken inhoud van de leesoperaties van vmbo naar vwo, wat overeenkomt met de impliciete strekking van de niveaubeschrijvingen in het ERK.

Tips voor de praktijk

- U zou bij het formuleren van leestaken er op kunnen toezien dat u niet alleen vraagt naar wat er letterlijk in de tekst staat, maar - zeker op de hogere niveaus - ook vraagt naar impliciete informatie;
- Juist in niet-examencontexten verdient het ook aanbeveling om de leerlingen om hun oordeel over bepaalde passages te vragen;
- De indeling in soorten inhoud bij de leesoperaties kan nuttig zijn om voldoende variatie in de soorten vragen te waarborgen.

4.5 Conclusies

Het specificeren van de exameninhoud is een eerste stap om een relatie te leggen tussen de examens leesvaardigheid en het ERK. Voor deze specificatie zijn de teksten en opgaven geanalyseerd aan de hand van criteria die aan het ERK ontleend zijn. De relatie tussen examens en het ERK kan nooit glashelder en ondubbelzinnig zijn. Daarvoor is het ERK te uitgebreid, terwijl bovendien de beschrijvingen in het ERK binnen bepaalde grenzen voor meerdere interpretaties vatbaar zijn.

Ondanks dit voorbehoud wijst de specificatie uit dat de examens inhoudelijk aan het ERK gerelateerd zijn. De opgaven die betrekking hebben op *lezen om informatie op te doen* hebben het grootste aandeel in de leesvaardigheidsexamens. Opgaven met betrekking tot *correspondentie lezen*, *oriënterend lezen* en *instructies lezen* komen minder voor. Dit heeft met name te maken met de voorschriften in de examenmodellen, die juist aan het *lezen om informatie op te doen* het grootste gewicht toekennen.

Desondanks blijkt dat de vaardigheden die beschreven worden in de beheersingsuitspraken van het ERK-leesschalen in voldoende mate in de examens voor te komen. Zowel *bij correspondentie lezen* als bij *lezen om informatie op te doen* moeten kandidaten bijvoorbeeld in staat zijn hoofdzaken en detailinformatie uit teksten te begrijpen. Het is aannemelijk dat wanneer een kandidaat over deze vaardigheid beschikt bij het lezen van een tijdschriftartikel – zoals genoemd bij *lezen om informatie op te doen* – hij of zij deze vaardigheid ook heeft bij het lezen van een correspondentietekst. Het verschil is dus niet zozeer gelegen in de leesactiviteit als wel in de tekstsoort.

Het ERK veronderstelt bij stijging van het niveau een toename van de linguïstische en cognitieve complexiteit van leesteksten en van leestaken. De inhoudelijke beschrijving van de examens leesvaardigheid Duits en Engels laat zien dat deze toename van linguïstische en cognitieve complexiteit in de examens met name op tekstniveau is terug te vinden. De teksten worden grammaticaal complexer, de abstractie van de teksten neemt toe en het woordgebruik wordt steeds uitgebreider en gevarieerder. De beschrijvingen van de opgaven wijzen erop dat, naarmate het niveau van de examens hoger wordt, examenkandidaten een grotere verscheidenheid aan taken moeten kunnen uitvoeren.

5 Standaardisatie

We hebben in hoofdstuk 2 al gezien wat standaardisatie van oordelen van deskundigen inhoudt en waar die toe dient. Om de claim op een relatie met het ERK te versterken, vroegen we deskundigen (talendocenten, docentopleiders, vertegenwoordigers uit politiek en bedrijfsleven) om aan een selectie van examenopgaven ERK-niveaus te koppelen. Op basis daarvan kon worden bepaald welke score kandidaten bij de onderzochte examens zouden moeten halen om te kunnen zeggen dat zij een bij die examens horend ERK-niveau beheersen.

Hierbij moeten we niet uit het oog verliezen dat de cesuur voldoende/onvoldoende bij een examen en de gehele cijfergeving die daarmee verbonden is, tot nu toe onafhankelijk van het ERK tot stand komt. Met andere woorden: een voldoende voor een examen (of welk cijfer ook) houdt tot nu toe geen uitspraak over het door de kandidaat bereikte ERK-niveau.

Idealiter zouden in het onderzoek alle leesopgaven uit de vijf centrale examens leesvaardigheid van iedere taal van een bepaald jaar beoordeeld dienen te worden tijdens de standaardbepaling. Dit zou betekend hebben dat de deskundigen per taal ca 250 leesopgaven (bij ca 50 teksten) zouden hebben moeten beoordelen. Het is duidelijk dat dit een te zware taak zou zijn geweest om tijdens één sessie te doen. Er zijn daarom representatieve selecties gemaakt uit ieder examen op een bepaald niveau. Op deze manier werden voor ieder van de drie talen ca 80 opgaven geselecteerd.

De 10-15 deskundigen per taal kregen een aantal oefenopgaven waarmee ze de standaardisatieprocedure konden oefenen. Bij elke opgave werd de volgende opdracht gegeven:

Geef s.v.p. bij elke opgave aan welk niveau (A1, A2, B1, B2 of C1+) minimaal vereist is om de opgave goed te kunnen maken. *(Omcirkel achter elke opgave het getal in de kolom met het antwoord van uw keuze).*

Tekst	Opgave	Niveau				
		A1	A2	B1	B2	C1+
1	1	1	2	3	4	5

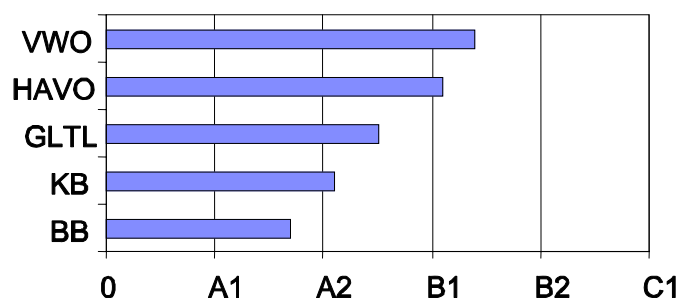
Na de training kregen de deskundigen examenteksten en -opgaven aangeboden. Deze teksten stonden in een willekeurige volgorde. De deskundigen hadden twee tot drie uur nodig om alle opgaven te beoordelen met behulp van een beoordelingsformulier waarvan een deel hierboven is afgebeeld.

5.1 Bepaling gemiddeld vereiste minimumniveau per examen

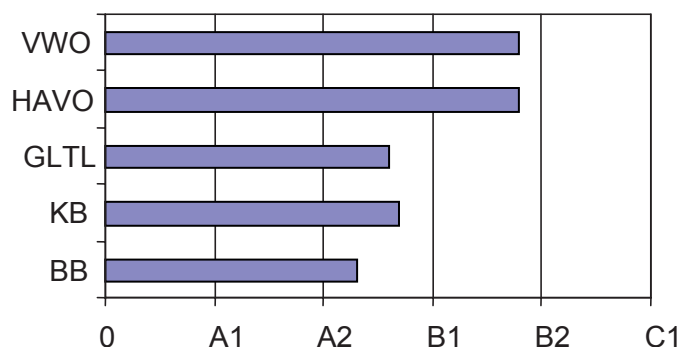
Na verwerking van de antwoorden van de deskundigen op de vraag welk ERK-niveau minimaal vereist is om de opgave goed te kunnen maken, konden we het gemiddeld vereiste minimumniveau berekenen dat een leerling moest hebben om de vragen uit een bepaald examen juist te beantwoorden.

Hieronder ziet u per taal wat de deskundigen bij de talen Frans, Duits en Engels vonden wat het minimumniveau was dat nodig was om de opgaven uit een bepaald examen juist te beantwoorden.

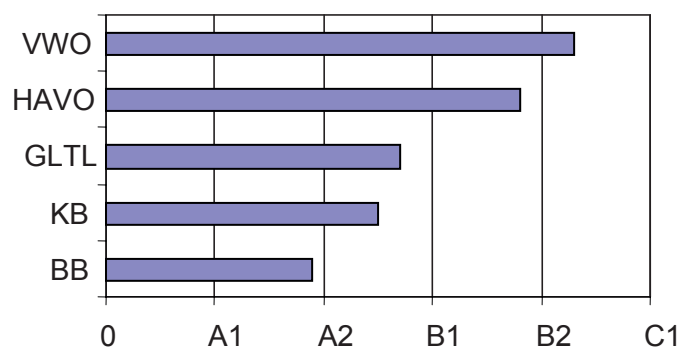
Figuur 5-1 *Gemiddeld vereiste minimumniveau (Frans)*

Figuur 5-2 *Gemiddeld vereiste minimumniveau (Duits)*

Figuur 5-3 *Gemiddeld vereiste minimumniveau (Engels)*

De deskundigen hebben bij alle talen de opgaven uit het examen op het laagste niveau (bb) geplaatst aan het lage einde van de ERK-schaal en ze hebben de opgaven die uit de examens op de hogere niveaus zijn genomen (havo en vwo) aan het hogere einde van de ERK-schaal geplaatst. Dit niveauonderscheid in ERK-terminen komt overeen met de spreiding in de Nederlandse examenniveaus waar bb het laagste niveau is en vwo het hoogste. De deskundigen van buiten lijken dus het (in het examenprogramma) gewenste niveauonderscheid in de examens te ondersteunen.

Voor Frans en Engels zijn de deskundigen van mening dat een oplopend ERK-niveau nodig is om de opgaven uit de examens van oplopend niveau met succes te beantwoorden. Voor Duits lijken de oordelen van de deskundigen te wijzen op een minder consistente toename van de vereiste vaardigheid bij een oplopend niveau van het examen.

Wat ook opvalt, is dat het gemiddeld vereiste ERK-minimumniveau om de opgaven in een examen op een bepaald schoolniveau goed te maken in het algemeen lager ligt bij Frans dan bij Duits; en bij Duits weer lager dan bij Engels. Dit zal veel docenten niet verbazen: leerlingen zijn in het algemeen beter in Engels dan in de andere talen, onder andere omdat ze in het dagelijks leven veel meer met Engels worden geconfronteerd. Het is duidelijk dat in de examenpraktijk de eisen aan dit gegeven zijn aangepast.

Tips voor de praktijk

- U kunt eens kijken of u het met de deskundigen eens bent over het vereiste minimumniveau van de examens op de verschillende schoolniveaus. Soms zult u zich misschien niet bewust zijn van de precieze verschillen in examenniveaus omdat u in een schooltype werkzaam bent, waar examens niet op alle niveaus worden aangeboden;
- U kunt het bovenstaande ook met uw collega's in andere taalsecties doen en zo ontdekken wat de verschillen tussen de talenexamens inhouden;
- Door eens te kijken naar de opgaven in examens waarmee u *niet* dagelijks werkt, kunt u zien wat in de praktijk taken op een bepaald ERK-niveau feitelijk inhouden;
- Ook kunt u in groter verband nagaan hoe bij andere talen bij een bepaald ERK-niveau taken en opdrachten zijn geformuleerd. Daarbij dient men rekening te houden met het feit dat voor de verschillende talen bij hetzelfde schooltype verschillende ERK-niveaus zijn gevonden.

5.2 Bepaling minimumscores bij ERK-niveaus

De volgende stap in de data-analyse was het bepalen van de minimumscores op een centraal examen leesvaardigheid die een kandidaat diende te behalen om te kunnen claimen dat hij zich op een bepaald ERK-niveau bevond. Daarbij was het interessant deze score te vergelijken met de door CEVO bepaalde cesuur voor voldoende/onvoldoende bij ieder examen van een bepaald jaar en deze cesuurscore te interpreteren in termen van ERK-niveaus.

Wij gaan er hier wat dieper op in aan de hand van een voorbeeld. Wij kijken naar het in het onderzoek gebruikte examen gl/tl Frans. We zagen in figuur 5-1 dat bij dat examen de deskundigen vonden dat het minimale ERK-niveau dat nodig was om de opgaven met succes te kunnen maken, ligt tussen A2 en B1. Uit andere analyses (uitgevoerd door de SLO) bij de specificatie van de examenprogramma's weten we dat gl/tl -examens *bedoeld* zijn voor een niveau dat overeenkomt met ERK-niveau B1. Wij menen daarom dat voor het gl/tl -examen de *meest relevante* ERK-cesuur moet liggen tussen A2 en B1. Bij zo'n cesuur geven we aan welke minimumscore de kandidaat nodig heeft om te bewijzen dat hij functioneert op niveau B1.

Op dit moment bepaalt CEVO voor elk examen de cesuur voldoende/onvoldoende. Er is nog geen sprake van ERK-examens. Als zulke examens in de toekomst beschikbaar komen, dan zal het mogelijk zijn dat leerlingen bij een bepaalde score kunnen claimen dat zij een relevant ERK-niveau hebben behaald.

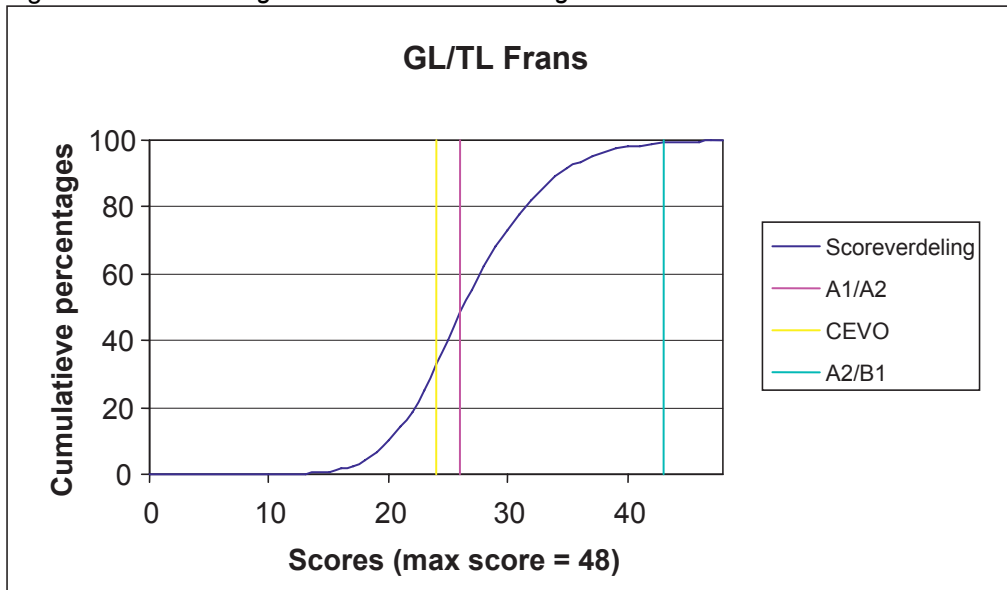
Als leerlingen bij de huidige examens een *voldoende* hebben behaald op een examen dat voor een bepaald ERK-niveau is bedoeld, wil dat nog niet zeggen dat zij dat ERK-niveau ook hebben behaald. Dan zouden ze ook een score moeten hebben behaald die overeenkomt met de minimumscore die bij het relevante ERK-niveau hoort. We zullen echter hierna zien dat er een verschil kan zijn tussen de score die behoort bij de CEVO-cesuur (voldoende/onvoldoende) en de cesuur die behoort bij het relevante ERK-niveau van een examen.

In de volgende figuren zullen we illustreren waar CEVO-cesuren en relevante ERK-cesuren zich volgens ons onderzoek bevinden. We doen dat hier aan de hand van steeds één voorbeeld per taal. In de bijlage vindt u alle door ons berekende cesuren bij alle door ons onderzochte examens.

Resultaten Standaardbepaling Frans

In figuur 5-4 is de verdeling aangegeven van scores en cesuren bij het gl/tl examen Frans.

Figuur 5-4 Verdeling van scores en cesuren gl/tl-examen Frans

De kromme lijn betreft de verdeling van de scores van de kandidaten op dit examen. We zien dat ca 20% van de kandidaten een score van 22, en ca 40% van de kandidaten een score van 25 punten heeft gehaald.

In deze figuur zien we ook dat er twee ERK-cesuren zijn berekend en dat ook de CEVO-cesuur is aangegeven. Eerst iets over de CEVO-cesuur. Deze is bepaald op een score van 26. Dat wil zeggen dat kandidaten 26 of meer scorepunten moeten hebben behaald om een voldoende te krijgen. Deze cesuur is bepaald volgens de bij de CEVO gehanteerde methode die tot nu toe geen relatie heeft met het ERK.

Vervolgens zien we dat er twee relevante ERK-niveaus zijn berekend op basis van de oordelen van de deskundigen: een cesuur A1/A2 en een cesuur A2/B1. We zien dat de cesuur A1/A2 vrijwel gelijk ligt met de CEVO-cesuur. Echter, voor dit examen - zeggen de deskundigen - ligt het minimum vaardigheidsniveau om de vragen goed beantwoorden halverwege tussen A2 en B1 (zie figuur 5-1). De beslissing bij dit examen of iemand A1 of A2 is dus minder relevant. We moeten vooral kijken naar de cesuur A2/B1: bij welke score heb je een niveau bereikt dat relevant is voor dit examen, bij welke score ben je nog A2 en bij welke score ben je B1.

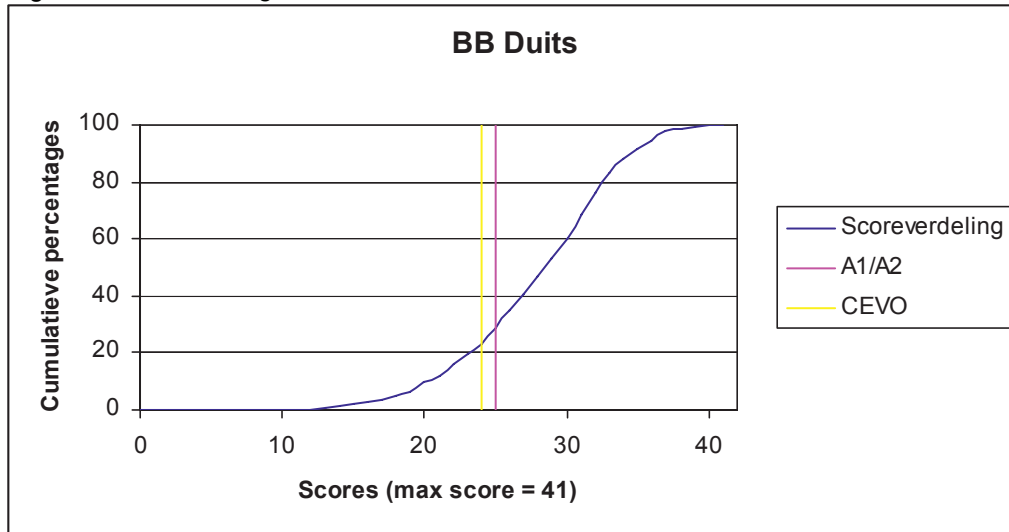
Het is duidelijk dat de CEVO-cesuur aanzienlijk lager ligt dan deze cesuur A2/B1. Op dit examen kunnen kandidaten een voldoende behalen terwijl ze een niveau hebben dat lager ligt dan wat als minimum vereist ERK-niveau is geschat tijdens de standaardbepaling door de deskundigen.

De verdeling van scores en de ERK-cesuurbepaling bij de overige examens Frans wordt behandeld in de bijlage.

Resultaten Standaardbepaling Duits

Hieronder illustreren we met een voorbeeld waar CEVO-cesuren en relevante ERK-cesuren zich voor Duits bevinden. We doen dat aan de hand van één voorbeeld. In de bijlage vindt u alle door ons berekende cesuren bij alle examens Duits.

Figuur 5-5 *Verdeling van scores en cesuren bb-examen Duits*

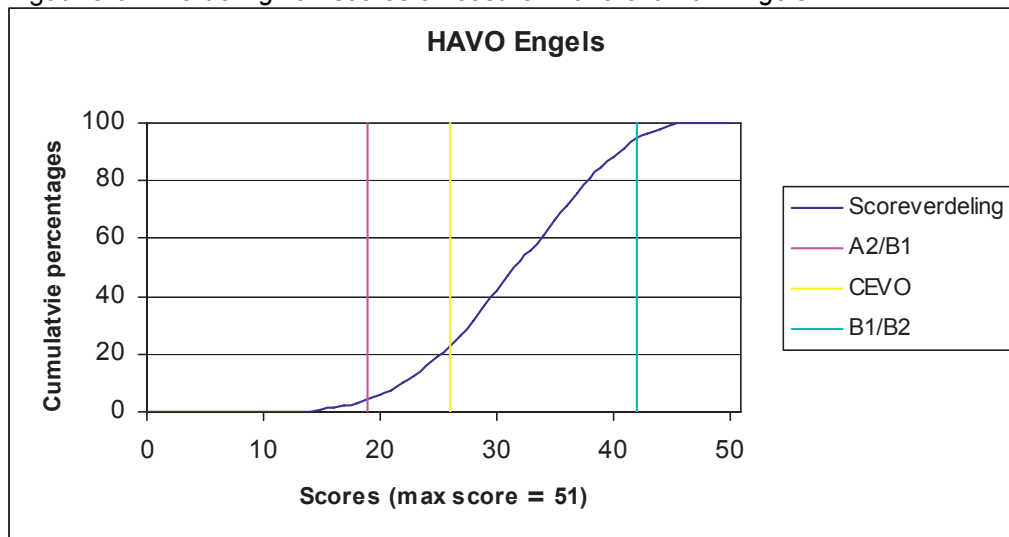

Uit figuur 5-5 blijkt dat de CEVO-cesuur nagenoeg samenvalt met de relevante ERK-cesuur A1/A2. Een kandidaat die precies “voldoende” heeft gescoord (score is 24), bevindt zich ook nagenoeg op het relevante A2-niveau. Zijn score moet minimaal 25 zijn, willen we kunnen zeggen dat hij werkelijk het niveau A2 heeft behaald. Alle scores die zich rechts van de A1/A2 cesuur bevinden, geven aan dat de leerling zich op A2 niveau bevindt.

Resultaten Standaardbepaling Engels

Hieronder illustreren we met een voorbeeld waar CEVO-cesuren en relevante ERK-cesuren zich voor Engels bevinden. We doen dat aan de hand van één voorbeeld. In de bijlage vindt u alle door ons berekende cesuren bij alle examens Engels.

Figuur 5-6 *Verdeling van scores en cesuren havo-examen Engels*

In figuur 5-6 zien we dat twee cesuren voor ERK-niveaus zijn berekend: A2/B1 en B1/B2. Dat wil zeggen dat de scores rechts van de cesuurlijn A2/B1, dus scores van 19 en hoger, horen bij het B1-niveau. Echter, op basis van de oordelen van de deskundigen tijdens de standaardbepaling en volgens het onderzoek naar de niveaus van de examenprogramma's konden we concluderen dat dit examen vooral gebruikt moet worden om te beslissen of iemand nog B1 is of al B2. Welnu, we zien dat scores die hoger zijn dan 42 duiden op een niveau van B2. We constateren dat de CEVO-cesuur (om een voldoende te krijgen) zich ook in dit gebied bevindt. Wel is het zo dat studenten een

voldoende kunnen krijgen zonder dat B2-niveau te behalen. Slechts een klein gedeelte van de kandidaten (ca 5%) haalt het relevante B2-niveau bij dit examen.

Tips voor de praktijk.

- Bekijk met uw collega's eens een of meer examens en probeer per opgave vast te stellen wat de moeilijkheidsgraad van iedere opgave is in termen van het ERK. Gebruik daarvoor de vaardigheidsschalen die te vinden zijn het schema voor de zelfbeoordeling van het ERK (zie hoofdstuk 1);
- U kunt het bovenstaande ook goed doen met de toetsen en opgaven die u zelf of uw collega's hebben gemaakt;
- Als u leerlingen leesvaardigheidsoopdrachten geeft (die dus niet genomen zijn uit de eindexamens), geef dan voortaan aan welk ERK-niveau u denkt dat die opgaven hebben;
- Ga eens na wat de ERK-prestaties van uw leerlingen zijn geweest op een bepaald eindexamen. Daarvoor moet u over de scores van de leerlingen beschikken of die kunnen herleiden uit de cijfers op het centrale eindexamen. Hoewel ERK-cesuren van jaar tot jaar wat kunnen verschillen, kunt u toch wel zien in welke mate uw leerlingen een bepaald beoogd ERK-niveau hebben behaald.

5.3 Conclusies

- Bij het bepalen van het gemiddelde minimumniveau van elk examen is gebleken dat de deskundigen die aan de standaardbepaling hebben meegedaan van oordeel zijn dat de examens per taal in moeilijkheidsgraad oplopen. Natuurlijk beschikken CEVO en Cito over de eindexamenresultaten waar dit ook uit blijkt. Het bijzondere is dat de deskundigen zich hebben gebaseerd op wat het ERK zegt dat moeilijk en minder moeilijk is. Dan blijkt dus dat de oplopende graad in moeilijkheid die CEVO en Cito nastreven in de eindexamens weerspiegeld wordt in een oplopend vereist minimum ERK-niveau.
- Wederom volgens de deskundigen: het gemiddelde vereiste ERK-minimumniveau om de opgaven in een examen op hetzelfde schoolniveau goed te maken ligt in het algemeen lager bij Frans dan bij Duits; en bij Duits weer lager dan bij Engels. Bij de standaardbepaling is weer eens aangetoond dat leerlingen in het algemeen beter in Engels zijn dan in de andere talen, onder andere omdat ze in het dagelijks leven veel meer met Engels worden geconfronteerd.
- In het licht van het bovenstaande is het wel goed te concluderen dat het verschil in moeilijkheidsgraad van de examens voor de eindexamenresultaten verder geen ernstige consequenties heeft. Het is niet zo dat er voor Frans aanzienlijke lagere cijfers gehaald worden dan voor Engels. Dit is omdat de moeilijkheidsgraad van de examens en de cesuur van de CEVO per taal verschillen.
- Echter, als we een onafhankelijke maat als het ERK nemen, dan moeten we *we!* concluderen dat leerlingen in Frans en Duits minder presteren dan in Engels. Dat komt onder andere omdat ons vreemdetalenonderwijs voor de verschillende talen niet langer gelijke eindniveaus nastreeft.
- We moeten concluderen dat als we leerlingen in Frans en Duits een gelijke kans op eenzelfde ERK-eindniveau als bij Engels willen geven, wij meer tijd en aandacht van docenten en leerlingen moeten vragen. Dit zou met name kunnen gaan spelen als internationaal voor vervolgoopleidingen etc. minimale ERK-niveaus vereist gaan worden.
- De cesuur voldoende/onvoldoende die de CEVO hanteert, hoeft niet samen te vallen met de voor dat examen relevante ERK-cesuur (zoals bepaald tijdens de standaardbepaling en in het SLO-onderzoek). Als een leerling een voldoende behaalt op een examen, hoeft dat niet in te houden dat de leerling het relevante ERK-niveau van dat examen ook heeft behaald.

- Steeds is aan de deskundigen gevraagd welk minimumniveau nodig was om een bepaalde vraag juist te beantwoorden. Het simpele feit dat een kandidaat een vraag goed beantwoordt is niet genoeg om te zeggen dat die kandidaat het bijbehorende niveau heeft behaald. Daarvoor zal die persoon in (veel) meer gevallen moeten tonen dat hij vragen op dat niveau beheerst. De ERK-cesuren corresponderen met statistische vaardigheidsniveaus vereist voor het beantwoorden van een voldoende aantal opgaven uit een representatief domein van opgaven.

Tips voor de praktijk.

- U doet er goed aan te zorgen dat kandidaten, niet alleen bij de toetsing van lezen, maar bij de toetsing van alle taalvaardigheden, voldoende relevante opgaven krijgen voorgelegd. In het geval van lezen betekent dit dat opgaven verschillende soorten leesactiviteiten moeten toetsen bij verschillende soorten teksten;
- Wilt u toetsen in ERK-verband, dan wordt de keuze van teksten en leesactiviteiten mede bepaald door het (vernieuwde) examenprogramma en het betreffende ERK-niveau.

6 Conclusies en aanbevelingen

In opdracht van het Ministerie van OCW hebben SLO en Cito een project uitgevoerd dat onder andere de volgende doelstelling had: het koppelen van de bestaande examenprogramma's en centrale examens leesvaardigheid voor Frans, Duits en Engels aan het ERK.

6.1 Conclusies

Hieronder geven wij een overzicht van enige belangrijke conclusies die wij in het onderzoek hebben kunnen trekken. Wij tekenen daarbij aan dat het onze taak was om de bestaande centrale examens leesvaardigheid Frans, Duits en Engels te koppelen aan het ERK. Het is aan anderen om hier consequenties aan te verbinden voor de inhoud en het niveau van de examenprogramma's en de centrale examens leesvaardigheid.

- Uit de inhoudelijke specificatie blijkt dat de nadruk in de examens leesvaardigheid ligt op de algemene descriptor *lezen om informatie op te doen*. Wanneer men ook de specifieke descriptoren van het ERK en Taalprofielen in aanmerking neemt, blijkt dat deze specifieke descriptoren in redelijke mate in de examens voorkomen;
- De examens bevatten een variatie aan tekstbronnen, tekstsoorten en onderwerpen die in het ERK vermeld worden;
- De examenteksten weerspiegelen de in het ERK veronderstelde toename van linguïstische en cognitieve complexiteit bij het stijgen van het niveau van de examens;
- De variatie in leestaken die kandidaten bij leesteksten moeten kunnen uitvoeren neemt toe van vmbo naar vwo;
- De CEVO-cesuren (voldoende/onvoldoende) vallen in veel gevallen niet samen met de door deskundigen bepaalde cesuren bij relevante ERK-niveaus.

6.2 Aanbevelingen

- Het valt te overwegen om in de examens wat meer teksten op te nemen rondom *correspondentie lezen* en het *lezen van instructies*, dit laatste met name op de lagere, vmbo-niveaus.
- Er dient met buitenlandse toetsorganisaties contact opgenomen te worden ten behoeve van empirische validatie (het in de praktijk toetsen van onze bevindingen). Een aantal van deze instellingen heeft reeds belangstelling getoond om te komen tot vormen van samenwerking bij de empirische validatie.
- Voor Arabisch, Russisch, Spaans en Turks zou een vergelijkbaar koppelingsonderzoek uitgevoerd moeten worden (het Ministerie van OCW heeft daar inmiddels subsidie voor verleend).

7 Literatuur

- Council of Europe (2001), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge University Press, Cambridge. (www.coe.int)
- Council of Europe (2003), Language Policy Division, *Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment. Manual Preliminary Pilot Version*. Council of Europe, Strasbourg.
- Liemberg, E., Meijer, D. (ed.) (2004), *Taalprofielen*. NaB-MVT, Enschede.
- Noijons, José, Henk Kuijper (ed.) (2006), *De koppeling van de centrale examens leesvaardigheid moderne vreemde talen aan het Europees Referentiekader*. Cito, Arnhem.
- Van Hest, E., De Jong, J., Stoks, G. (2001), *Nederlandse taalkwalificaties in Europees verband. Nederlandse examenniveaus voor Frans, Duits en Engels en hun plaats op de Europese schaal van taalvaardigheid*. SLO, Enschede.

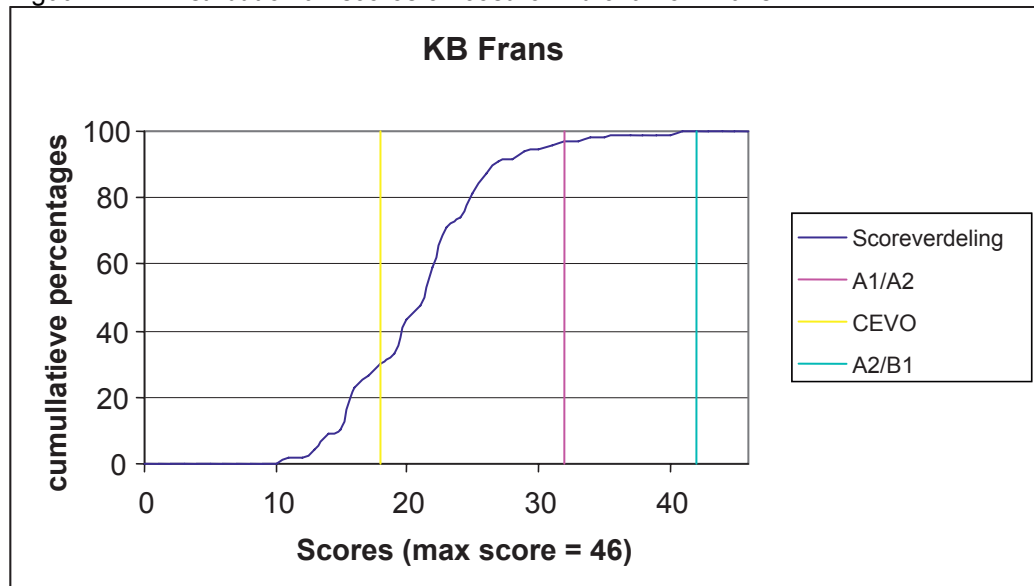
Bijlage: Verdeling van scores en cesuren bij de examens leesvaardigheid Frans, Duits en Engels

Bij de hierna volgende figuren volgt een overzicht van enige bevindingen van de standaardbepaling bij de centrale examens leesvaardigheid Frans, Duits en Engels: de scores die behoren bij cesuren voldoende/onvoldoende, zoals vastgesteld door CEVO en de scores die behoren bij relevante cesuren bij ERK-niveaus. Voor een uitleg hoe men onderstaande figuren dient te lezen, zie hoofdstuk 5: Standaardisatie. Hieronder volgt een beperkte toelichting.

Frans

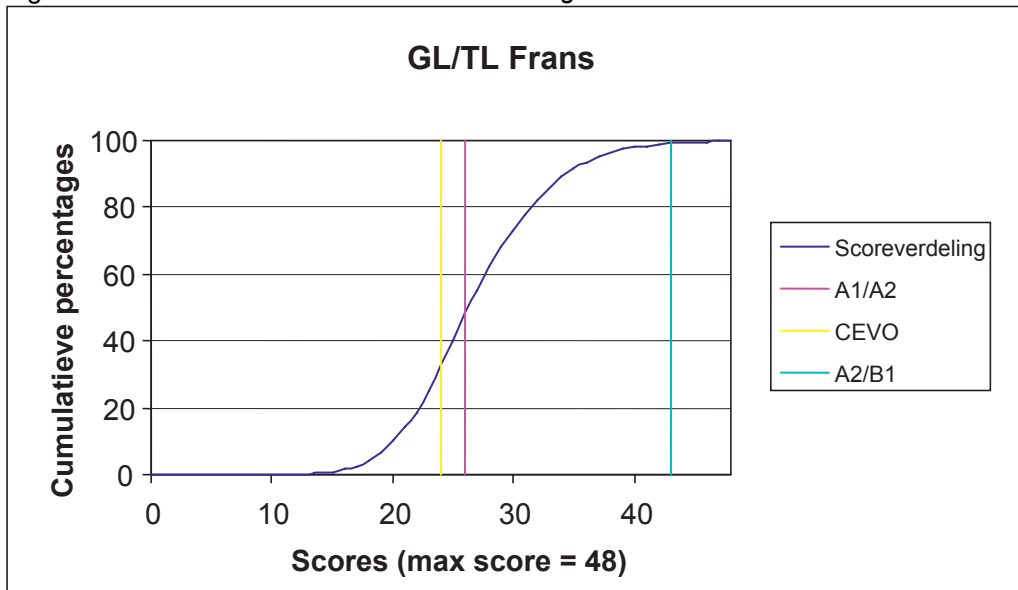
Voor het bb-examen Frans zijn geen gegevens opgenomen. Dit examen wijkt af van de andere leesexamens in het Frans en in de andere vreemde talen: het is een computergestuurde beeldschermtoets. De steekproefpopulatie was onvoldoende groot om betrouwbare analyses op uit te voeren.

Figuur B-1 *Distributie van scores en cesuren kb-examen Frans*

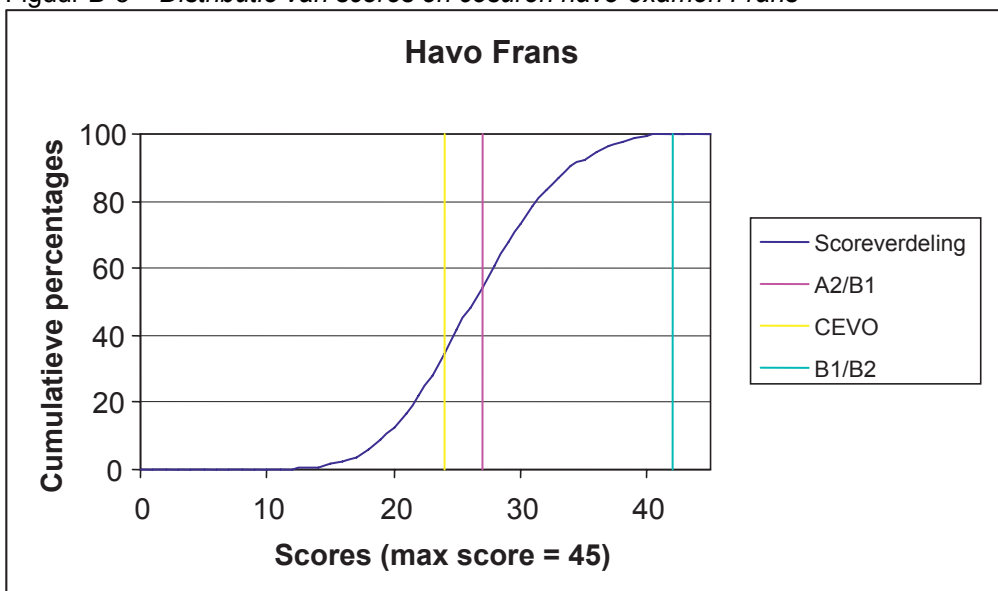
De grillige lijn van de scoreverdeling in deze figuur is veroorzaakt door het geringe aantal examenkandidaten dat het kb examen heeft gemaakt. In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend. De CEVO-cesuur ligt daar tussenin. De deskundigen schatten dat het minimum niveau voor het kb-examen Frans iets voorbij A2 ligt (zie figuur 5.1). Het is duidelijk dat de CEVO-cesuur aanzienlijk lager ligt. Dit betekent dat kandidaten een voldoende op dit examen halen terwijl ze een niveau hebben dat lager ligt dan wat als minimum ERK-niveau is bepaald tijdens de standaardbepaling.

Figuur B-2 *Distributie van scores en cesuren gl/tl-examen Frans*

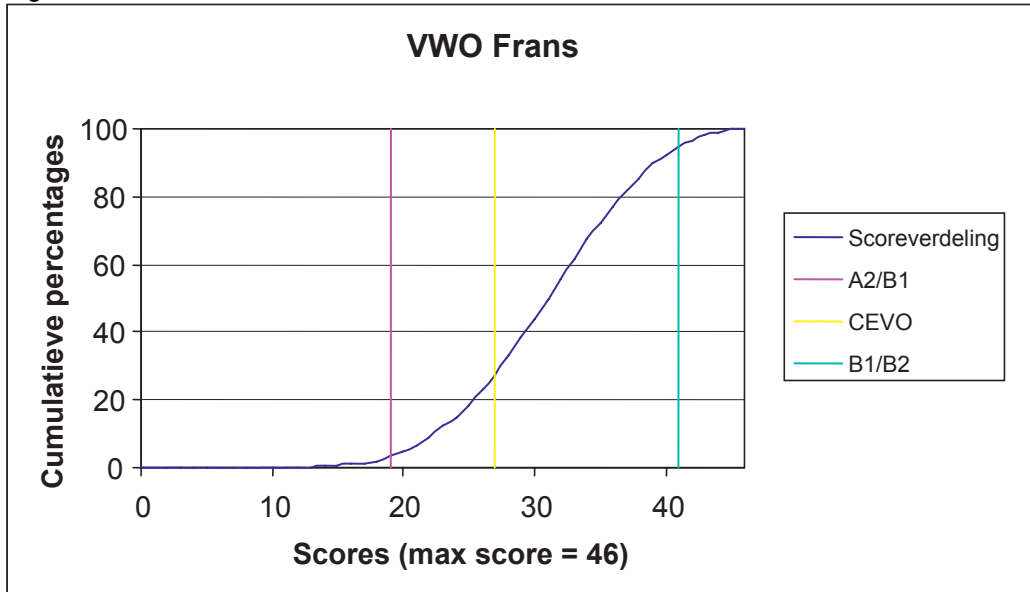
In deze figuur zien we dat twee ERK-cesuren zijn berekend. De CEVO-cesuur ligt vrijwel gelijk met de lagere cesuur A1/A2. Echter, de deskundigen vonden dat bij de standaardbepaling het vereiste minimumniveau voor het gl/tl-examen Frans halverwege tussen A2 en B1 ligt (zie figuur 5-1). Het is duidelijk dat de CEVO-cesuur aanzienlijk lager ligt, in feite lager dan de relevante ERK-cesuur (zoals geschat tijdens de standaardbepaling). Ook hier kunnen kandidaten een voldoende op het examen behalen terwijl ze een niveau hebben dat lager ligt dan wat als minimum ERK-niveau is geschat tijdens de standaardbepaling.

Figuur B-3 *Distributie van scores en cesuren havo-examen Frans*

In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend: op A2/B1 en op B1/B2. De CEVO-cesuur bevindt zich in de buurt van de lagere cesuur op A2/B1. De deskundigen schatten bij de standaardbepaling dat het minimumniveau voor het havo-examen Frans iets voorbij B1 ligt (zie figuur 5-1). De CEVO-cesuur ligt een weinig onder de meest relevante ERK-cesuur (zoals geschat tijdens de standaardbepaling). Weliswaar haalt geen enkele kandidaat het B2-niveau bij dit examen, toch zouden kandidaten op dit examen hebben kunnen bewijzen het niveau B2 te hebben behaald, als zij een score van 42 op 45 opgaven hadden behaald.

Figuur B-4 *Distributie van scores en cesuren vwo-examen Frans*

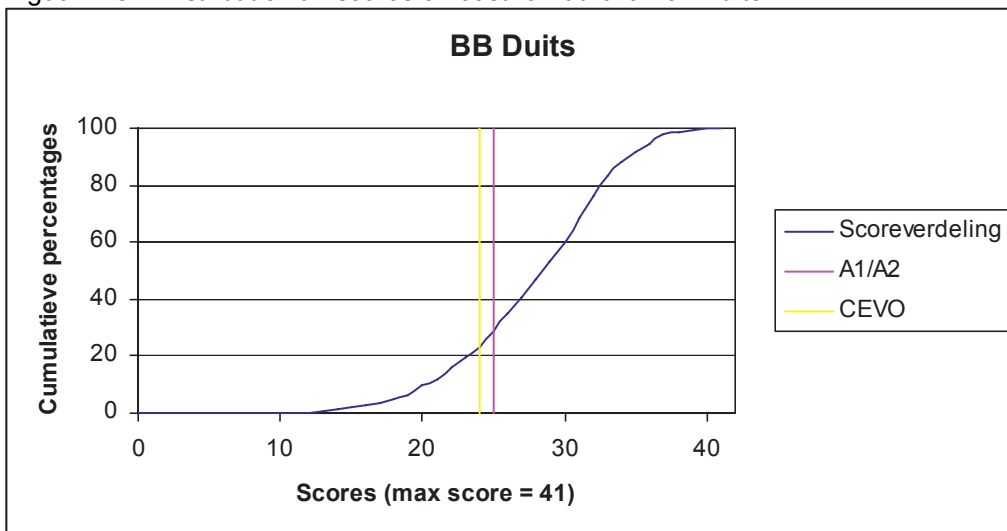

In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend, op het niveau A2/B1 en op het niveau B1/B2. De CEVO-cesuur bevindt zich daar tussenin. De deskundigen schatten bij de standaardbepaling dat het minimum-niveau voor het vwo-examen Frans iets voorbij B1 ligt (zie figuur 5-1). CEVO verwacht van kandidaten bij het vwo-examen Frans een minimumniveau dat lijkt overeen te komen met wat de deskundigen tijdens de standaardbepaling als minimumniveau voor het vwo-examen inschatten.

Duits

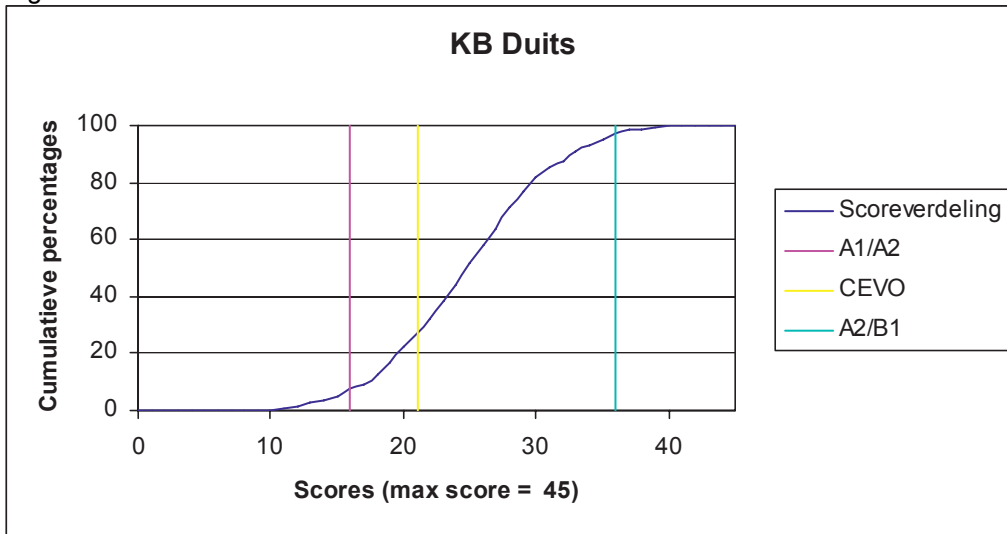
Hieronder volgt een overzicht van de bevindingen bij de centrale examens leesvaardigheid Duits: de scores die behoren bij cesuren voldoende/onvoldoende zoals vastgesteld door CEVO en de scores die behoren bij relevante cesuren bij ERK-niveaus. Voor een uitleg hoe men onderstaande figuren dient te lezen, zie hoofdstuk 5: Standaardisatie.

Figuur B-5 *Distributie van scores en cesuren bb-examen Duits*

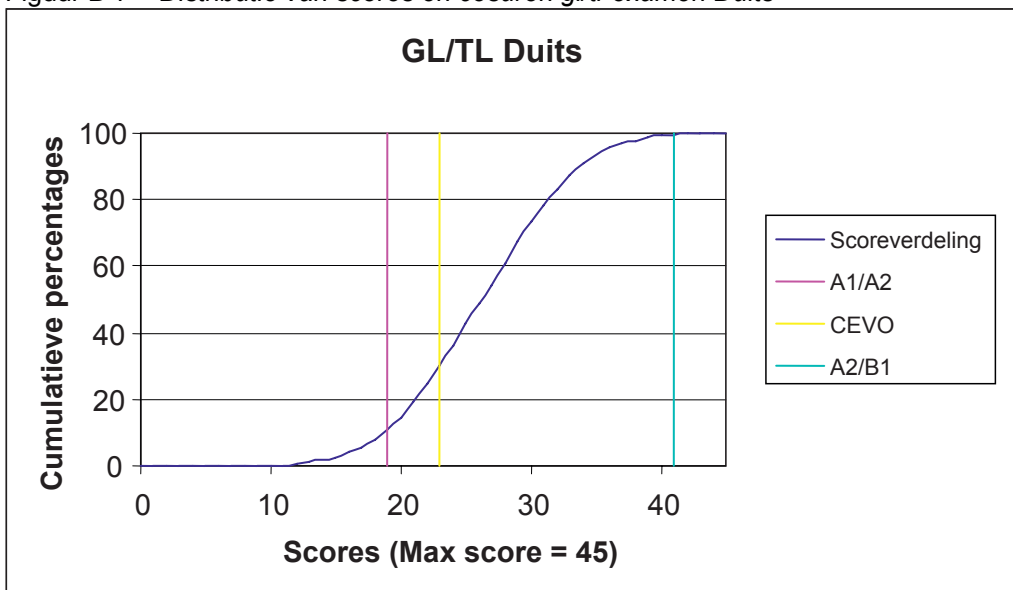
Uit deze figuur blijkt dat de CEVO-cesuur nagenoeg samenvalt met de relevante ERK-cesuur A1/A2. Een kandidaat die "voldoende" heeft gescoord, bevindt zich dus nagenoeg op het relevante A2-niveau.

Figuur B-6 *Distributie van scores en cesuren kb-examen Duits*

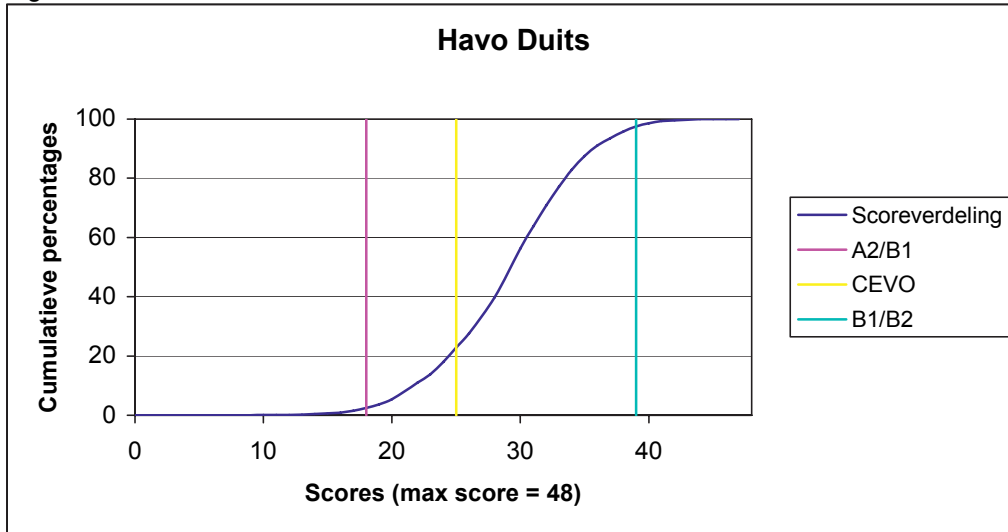
In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend. De CEVO-cesuur ligt daar tussenin. De deskundigen schatten dat het minimumniveau voor het kb-examen ligt tussen A2 en B1 (zie figuur 5-2). Het is duidelijk dat de CEVO-cesuur aanzienlijk lager ligt.

Figuur B-7 *Distributie van scores en cesuren gl/tl-examen Duits*

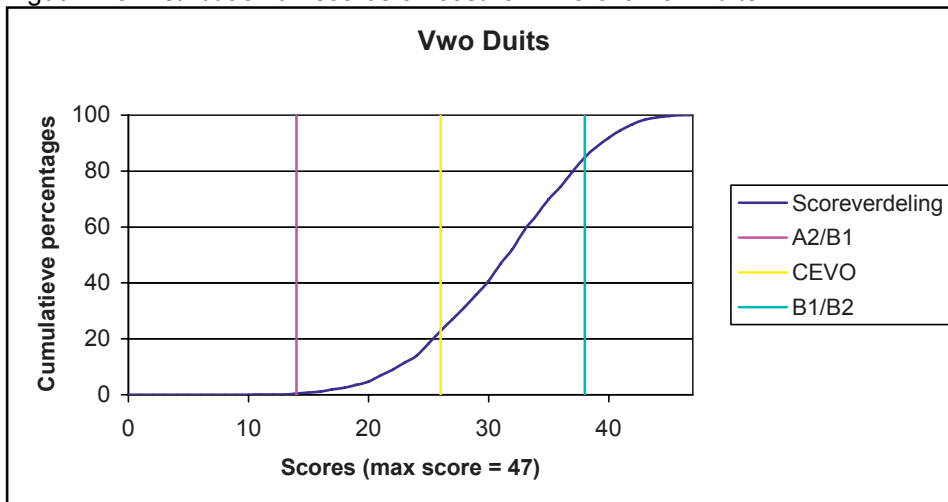
In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend, op A1/A2 en op A2/B1. De CEVO-cesuur ligt daar tussenin, in de buurt van de cesuur A1/A2. Het vereiste minimumniveau voor het gl/tl-examen ligt tussen A2 en B1 (zie figuur 5-2). Het is duidelijk dat CEVO en deskundigen overeenstemmen in hun oordeel dat dit examen in eerste instantie moet aangeven of een kandidaat op A2-niveau kan worden geplaatst. Geen van de leerlingen op dit examen behaalt overigens het B1-niveau.

Figuur B-8 *Distributie van scores en cesuren havo-examen Duits*

In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend, op A2/B1 en op B1/B2. De CEVO-cesuur ligt daar tussenin. De deskundigen schatten dat het minimumniveau voor het havo-examen ligt tussen B1 en B2 (zie figuur 5-2). Het is duidelijk dat de CEVO-cesuur aanzienlijk lager ligt. Een zeer gering percentage leerlingen haalt het B2-niveau op het havo-examen.

Figuur B-9 *Distributie van scores en cesuren vwo-examen Duits*

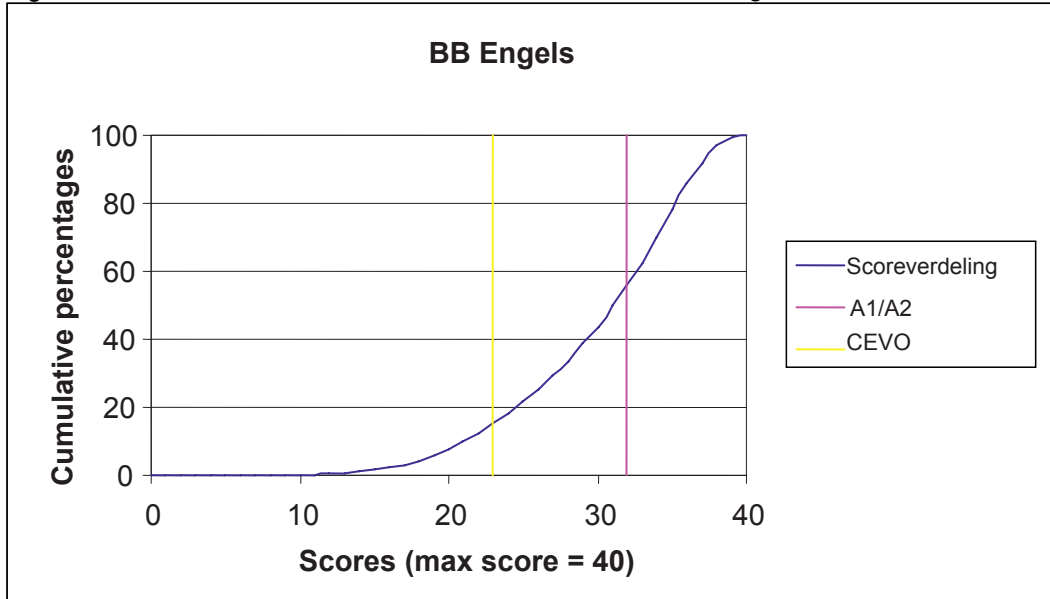

In deze figuur zien we dat twee relevante ERK-cesuren zijn berekend, op A2/B1 en op B1/B2. De CEVO-cesuur ligt daar precies tussenin. De deskundigen schatten dat het minimumniveau voor het vwo-examen ligt tussen B1 en B2 (zie figuur 5-2). Het is duidelijk dat de CEVO-cesuur aanzienlijk lager ligt. Een gering percentage leerlingen haalt het B2-niveau op het vwo-examen.

Engels

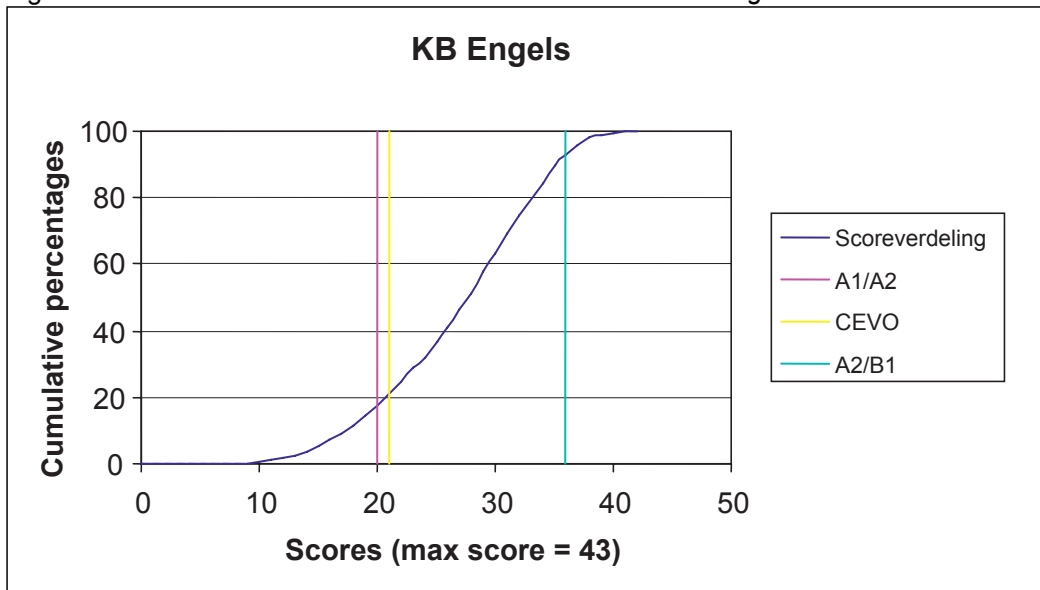
Hieronder volgt een overzicht van de bevindingen bij de centrale examens leesvaardigheid Engels: de scores die behoren bij cesuren voldoende/onvoldoende zoals vastgesteld door CEVO en de scores die behoren bij relevante cesuren bij ERK-niveaus. Voor een uitleg hoe men onderstaande figuren dient te lezen, zie hoofdstuk 5: Standaardisatie.

Figuur B-10 *Distributie van scores and cesuren bb-examen Engels*

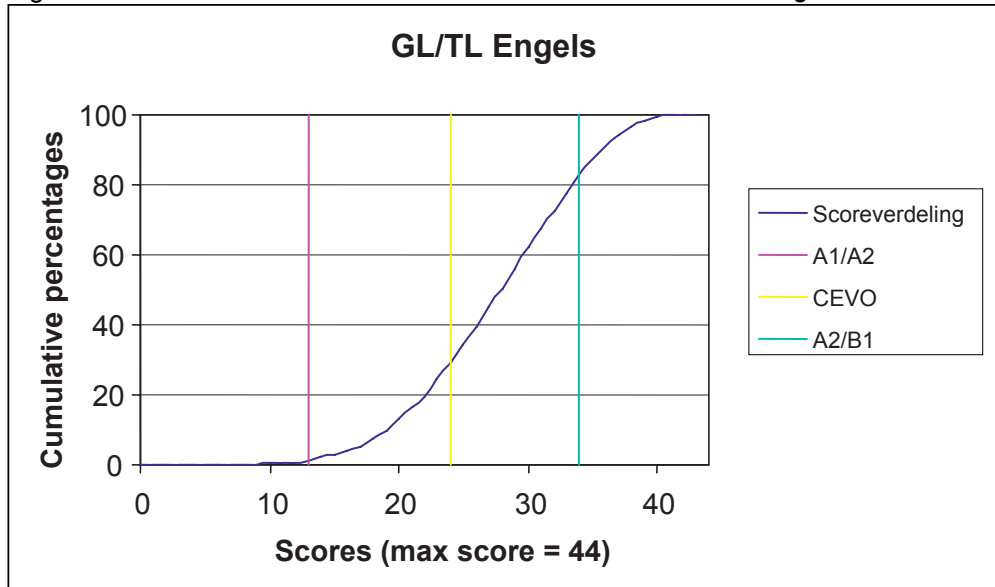
We zien dat het relevante ERK-niveau bij het examen bb ligt tussen A1 en A2 (zie ook figuur 5-3). We constateren dat de CEVO-cesuur voldoende/onvoldoende lager dan niveau A2 ligt. Dit betekent dat een kandidaat een voldoende op dit examen kan halen zonder dat hij het relevante ERK-niveau A2 heeft bereikt.

Figuur B-11 *Distributie van scores and cesuren kb-examen Engels*

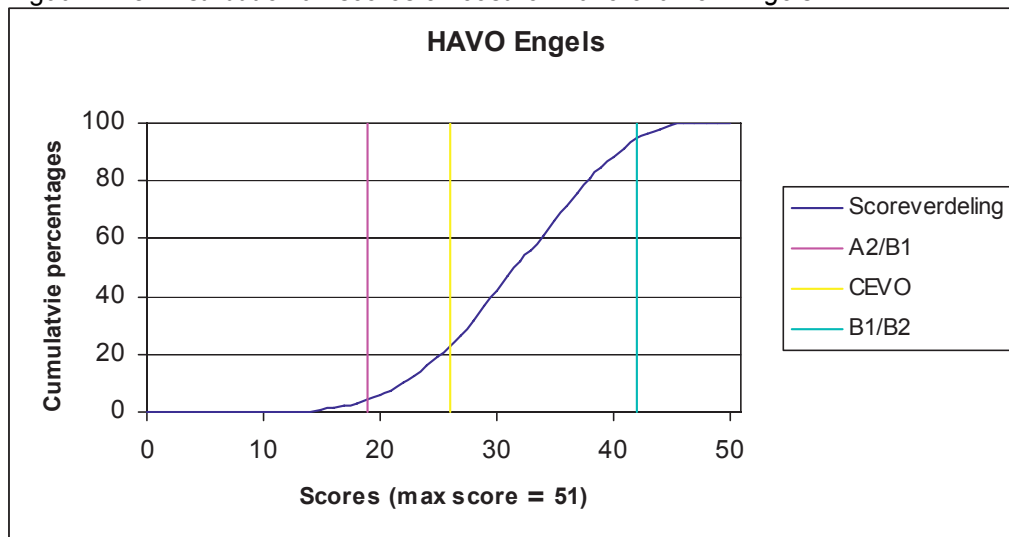
We zien dat cesuren bij twee relevante ERK-niveaus zijn berekend: A1/A2 and A2/B1. De deskundigen schatten dat het minimumniveau voor het KB-examen ligt tussen A2 en B1 (zie figuur 5-3). We constateren dat de CEVO-cesuur voldoende/onvoldoende een weinig boven de A1/A2 cesuur ligt. Een klein deel van de kandidaten behaalt het B1-niveau bij dit examen.

Figuur B-12 *Distributie van scores and cesuren GL/TL examen Engels*

We zien dat twee cesuren voor relevante ERK-niveaus zijn berekend: A1/A2 en A2/B1. De deskundigen schatten dat het minimumniveau voor het GI/TL-examen ligt tussen A2 en B1 (zie figuur 5-3). Een hoger percentage kandidaten dan in het KB examen heeft het niveau B1 bereikt in dit examen.

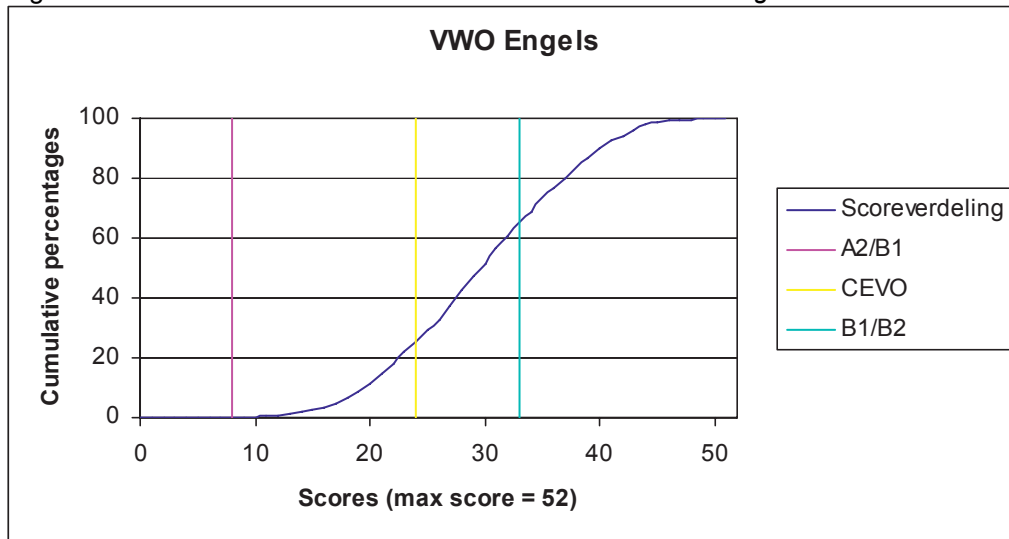
Figuur B-13 *Distributie van scores en cesuren havo-examen Engels*

In figuur B-13 zien we dat twee cesuren voor ERK-niveaus zijn berekend: A2/B1 en B1/B2. Dat wil zeggen dat de scores rechts van de cesuurlijn A2/B1, dus scores van 19 en hoger, horen bij het B1-niveau. Echter, op basis van de oordelen van de deskundigen tijdens de standaardbepaling en volgens het onderzoek naar de niveaus van de examenprogramma's konden we concluderen dat dit examen vooral gebruikt moet worden om te beslissen of iemand nog B1 is of al B2. Welnu, we zien dat scores die hoger zijn dan 42 duiden op een niveau van B2. We constateren dat de CEVO-cesuur

(om een voldoende te krijgen) zich ook in dit gebied bevindt. Wel is het zo dat studenten een voldoende kunnen krijgen zonder dat B2-niveau te behalen. Slechts een klein gedeelte van de kandidaten (ca 5%) haalt het relevante B2-niveau bij dit examen.

Figuur B-14 *Distributie van scores en cesuren vwo-examen Engels*

We zien dat cesuren bij twee ERK-niveaus zijn berekend: A2/B1 en B1/B2. van de oordelen van de deskundigen konden we concluderen dat dit examen bedoeld is voor kandidaten in het gebied tussen B2 en C1. We constateren dat de CEVO-cesuur dit niet ondersteunt. Kandidaten kunnen een voldoende krijgen bij een score die aanzienlijk beneden de score ligt die deskundigen op B2-niveau verwachten. Echter, een aanzienlijk percentage van de kandidaten behaalt in feite wel het niveau B2 op dit examen.